

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN ANNELERİNİN OTİZM
FARKINDALIĞININ BELİRLENMESİ (K.K.T.C Örneği)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet ÇİN

Lefkoşa
Şubat, 2024

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI**

**OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN ANNELERİNİN OTİZM
FARKINDALIĞININ BELİRLENMESİ (K.K.T.C Örneği)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet ÇİN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Hüseyin UZUNBOYLU

Lefkoşa

Şubat, 2024

Onay

Ahmet Çin tarafından hazırlanan “Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığının Belirlenmesi (KKTC Örneği)” başlıklı tez, kapsam ve nitelik açısından kalite standartlarına uygunluğu ile ilgili Özel Eğitim Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak ..... tarihinde kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Adı – Soyadı

İmza

Jüri Başkanı:

Prof. Dr. Hüseyin UZUNBOYLU

Jüri Üyesi:

Doç. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK

Jüri Üyesi:

Yrd. Doç. Dr. Cahit NURİ

.....
.....
.....

Anabilim/ Anasanat Dalı Başkanı Onayı

...../...../20...

Doç. Dr. Mukaddes Sakallı Demirok

Ünvan, Ad-Soyad

Anabilim/Anasanat Dalı Başkanı

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

...../...../ 20...

Prof. Dr. Kemal Hüsnü Can Başer

Enstitü Müdürü

Etik İkelere Uygunluk Beyanı

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralları gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Ahmet ÇİN

10/02/2024

Teşekkür

Bu çalışmaya başladığım andan itibaren her an benden yardımını esirgemeyen tatil günlerini bile öğrencilerine ayıran Prof. Dr. Hüseyin UZUNBOYLU, Doç. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK, Yrd. Doç. Dr. Cahit NURİ hocamalarıma en başından beri yanımda olduğu için teşekkürü borç bilirim.

Yüksek lisans öğrenimim boyunca bizlerden desteğini esirgemeyen bilgi ve tecrübelerini bizimle paylaşan tüm akademisyen hocalarıma teşekkür ediyorum.

Tez çalışma sürecinde bütün fedakarlıklarıyla yanımda olan ve bana destek veren aileme sonsuz teşekkür ederim.

Özet

Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığının Belirlenmesi (K.K.T.C Örneği)

ÇİN, Ahmet

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüseyin UZUNBOYLU

Yüksek Lisans, Özel Eğitim Bilim Dalı

Şubat, 2024, 83 sayfa

Erken teşhis ve bireye özgü düzenlenen özel eğitim programları, otizmlili bireylerin gelişimini destekleme açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, toplumda otizm farkındalığının artması, erken tanı ve müdahaleye olanak tanıyarak otizmlili bireylerin yaşam kalitesini artırabilir. Bu araştırmanın temel amacı KKTC’de okul öncesi çağda çocuğı olan annelerin otizm hakkındaki bilgi ve farkındalık düzeylerini değerlendirmektir. Çalışmada ayrıca annelerin otizm farkındalık düzeylerini etkileyebilecek bireysel faktörlerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Bu araştırma okul öncesi çağda çocuğı olan annelerin otizm farkındalığının belirlenmesi üzerinde derinlemesine bir anlayış elde etmek amacıyla tarama modelini kullanmaktadır. Araştırmanın örneklemini Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde yerleşik, okul öncesi dönemde çocuk sahibi olan annele (n=200) oluşturmaktadır.

Araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan iki bölümden oluşan soru formu, sosyodemografik bilgi formu ve okul öncesi çocukların annelerinin otizm farkındalığını değerlendiren bir ölçek kullanılmıştır.

Okul öncesi dönemde çocuğı olan annelerin otizm hakkında bilgi sahibi ve farkındalığının düşük olduğu, ancak eğitimli, sağlık çalışanı veya çocuğı olan annelerde farkındalığın daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca otizmi duyan ve etrafında otizmlili olan annelerin farkındalığının diğerlerinden daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Yüksek eğitim seviyesine sahip annelerin otizm farkındalığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, genel nüfusun bilinç düzeyini artırmak adına, okul öncesi dönemde çocuğı olan annelere yönelik özel eğitim programları geliştirebilir. Otizmlili bireylerle yakın temas halinde olan ve onları tanıyan annelerin

farkındalıklarının diğer annelerden yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumu dikkate alarak, otizmlı bireylerin aileri için özel destek programları oluşturabilir, böylece bu anneler birbirleriyle deneyimlerini paylaşabilir ve bilgi alışverişinde bulunabilirler.

Anahtar Kelimeler: özel eğitim, okul öncesi, otizm, farkındalık,

Abstract**Determining Autism Awareness of Mothers of Preschool Children****(TRNC Sample)****ÇİN, Ahmet****MA, Department of XXX****Thesis Advisor: Prof. Dr. Hüseyin UZUNBOYLU****January 2024, 83 pages**

Early diagnosis and individualized special education programs play an important role in supporting the development of individuals with autism. In this context, increasing autism awareness in society can improve the quality of life of individuals with autism by allowing early diagnosis and intervention. The main purpose of this research is to evaluate the knowledge and awareness levels of mothers with preschool-age children in TRNC about autism. The study also aimed to reveal individual factors that may affect mothers' autism awareness levels.

This research uses the screening model to gain an in-depth understanding of autism awareness among mothers of preschool-aged children. The sample of the research consists of mothers (n=200) who reside in the Turkish Republic of Northern Cyprus and have children in the preschool period.

A two-part questionnaire, a sociodemographic information form and a scale assessing the autism awareness of mothers of preschool children were used to collect research data.

It was concluded that mothers with preschool children have low knowledge and awareness about autism, but awareness is higher in mothers who are educated, healthcare professionals or have children. In addition, it has been revealed that the awareness of mothers who hear about autism and are around autism is higher than others.

It has been determined that mothers with higher education levels have higher autism awareness. In this context, special education programs can be developed for mothers with pre-school children in order to increase the awareness of the general population. It has been observed that the awareness of mothers who are in close contact with individuals with autism and know them is higher than other mothers. Taking this

situation into consideration, we can create special support programs for families of individuals with autism, so that these mothers can share their experiences and exchange information with each other.

Keywords: special education, preschool, autism, awareness

İçindekiler

Onay	I
Etik İlkeler Uyumluk Beyanı	II
Teşekkür	III
Özet.....	IV
Abstract.....	VI
Tablolar Listesi.....	X
Şekiller Listesi	XI
Kısaltmalar	XII
BÖLÜM I	1
Giriş.....	1
BÖLÜM I	1
Giriş.....	1
Problem Durumu	2
Araştırmanın Amacı	3
<i>Alt Amaçlar</i>	3
Araştırmanın Önemi	4
Araştırmanın Varsayımları	5
Araştırmanın Sınırlılıkları	5
Tanımlar	6
BÖLÜM II	7
Kuramsal Temeller ve İlgili Araştırmalar	7
2.1.Otizm Kavramı ve Tarihçesi	7
2.2. Otizmin Belirtileri	9
2.4. Otizmin Tanısı	14
2.5.Otizmin Risk Faktörleri	15
2.6. Otizmin Genetik Faktörleri	15
2.7. Otizmde Erken Tanı ve Ebeveynlerin Önemi	18
2.8.Otizm Yönetimi ve Tedavisi	20
2.14.Otizmde Ebeveynlerin Farkındalıkları	24
2.3.İlgili Araştırmalar	26
BÖLÜM III	28
Yöntem	28

Araştırmanın Modeli	28
Evren ve Örneklem	28
Veri Toplama Araçları	30
<i>Sosyodemografik Bilgi Formu</i>	30
<i>Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği</i>	30
Verilerin Toplanması	31
Verilerin Analizi ve Yorumlanması	32
BÖLÜM IV	34
Bulgular ve Yorumlar	34
BÖLÜM V	44
Tartışma	44
BÖLÜM VI	51
Sonuç ve Öneriler	51
Sonuç	51
Öneriler	53
Uygulamalar için Öneriler	53
İlerideki Araştırmalar için Öneriler	54
Kaynakça	55
EKLER	64
Ek-1. Anket Formu	64
Ek-2. Ölçek Kullanım İzinleri	67
Ek-3. Etik Kurul Onay Yazısı	68
İntihal Raporu	69

Tablolar Listesi

	Sayfa
Tablo 1. Annelerin sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı.....	29
Tablo 2. Annelerin Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanlarının Normallik Testleri.....	32
Tablo 3. Annelerin Otizme İlişkin Bazı Özelliklerinin Dağılımı	34
Tablo 4. Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanları.....	35
Tablo 5. Yaş Grubuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	36
Tablo 6. Eğitim Durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	37
Tablo 7. Mesleğe göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	38
Tablo 8. Çocuk Sayısına göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	39
Tablo 9. Otizm Kelimesini Duyma Durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	40
Tablo 10. OSB'nin Ne Anlama Geldiğini Bilme Durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	41
Tablo 11. Otizm Farkındalık Ayını Bilme Durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	42
Tablo 12. Otizmliliği Tanıdığı Olma Durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	43

Şekiller Listesi

Şekil 1. Dönemlere göre otizm belirtisi olabilecek davranışlar.....	13
Şekil 2. Otizm Spektrum Bozukluğu.....	15

Kısaltmalar

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ADNKS: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları

BDT: Bilişsel Davranışçı Terapi

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

GDÖ: Geriatrik Depresyon Ölçeği

HES: Hayat Eve Sığar

KAÖ: Koronavirüs Anksiyete Ölçeği

SPSS: Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi

TC: Türkiye Cumhuriyeti

TUİK: Türkiye İstatistik Kurumu

YAB: Yaygın Anksiyete Bozukluğu

YİYÖ: Yaşlılarda Yalnızlık Ölçeği

BÖLÜM I

Giriş

BÖLÜM I

Giriş

"Otizm" terimi, erken beyin gelişimi aşamalarında ortaya çıkan çeşitli karmaşık nörolojik bozuklukları ifade eden bir terimdir. Otizmin ilk tanımı, davranışsal, kategorik ve boyutsal kriterlere sahip gelişimsel bir bozukluk olarak yapılmıştır. Günümüzde, otizm genellikle bir spektrum durumu olarak kabul edilmektedir. Ancak, son bilimsel ve tıbbi ilerlemeler, otizmin biyolojik ve nörolojik doğasına dair bilgileri geliştirmek adına tanı kesinliği, terapötik yaklaşımlar, hasta sonuçları ve yaşam kalitesi üzerinde güçlü bir temel oluşturmuştur (Volkmar,Siegel, Woodbury-Smith, King, , McCracken ve State, 2022). Otizmle ilgili tanı kriterleri, sosyal etkileşim ve iletişimdeki engelliliğe ek olarak sınırlı, tekrarlayan ve stereotip davranış kalıpları, ilgi alanları ve faaliyetleri içerecek şekilde güncellenmiştir (Frazier, Youngstrom, Speer, Embacher, Law, Constantino ve Hardan, 2012).

Yaygın olarak otizm olarak adlandırılan Otizm Spektrum Bozukluğu (OSD), altta yatan bilişsel özelliklerle karakterize edilen ve sıklıkla ek sağlık sorunlarıyla ilişkilendirilen yaygın, oldukça kalıtsal ve heterojen bir nörogelişimsel bozukluktur (Lord vd, 2020). Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), sosyal ilişkilerde beklenen düzeyin altında olan, kendini ifade etme ve ifade edileni anlamada, beden dili gibi faktörlere yönelik farklılıkların yanı sıra bireyin dikkatini çeken alanlar, hayal gücünde, duyuşsal uyarıların kazanılması ve işlenmesinde meydana gelen farklılıklarla karakterize edilen bir nörogelişimsel farklılık olarak bilinir (American Psychiatric Association [APA], 2013). Dünya Otizm Örgütü'ne (2020) göre, OSB; sosyal becerilerde sınırlılıklar, tekrarlayan davranışlar ve kendini ifade etmede sınırlılıkların olduğu geniş bir spektrumu kapsar.

Otizmin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ilk farkındalık dönemlerinde yaygınlığı binde bir olarak belirtilirken, Hastalıkları Kontrol Etme ve Önleme Merkezi (CDC) tarafından açıklanan son rapora göre, OSB tanısının 45 çocukta 1 olduğu ve dünya nüfusunun % 1-2'sinin OSB tanısı alan bireylerden oluştuğu ifade edilmektedir (CDC, 2022).

Otizm farkındalığı, genellikle Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) ile ilişkilidir ve toplumun otizmle ilgili bilgi düzeyini ve anlayışını artırmayı amaçlar. Bu bağlamda, otizm konusundaki stereotipleri ve yanlış bilgileri ortadan kaldırmaya, otizmlilerle empati kurmayı teşvik etmeye ve toplumda daha geniş bir kabul ve destek oluşturmaya yöneliktir (Dembosky,2020)

Problem Durumu

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), son yıllarda artan yaygınlığı ile dikkat çeken bir nörogelişimsel bozukluktur (APA,2013). Otizm ve Gelişimsel Bozukluklar İzlem Ağı verilerine göre, 2000 ile 2018 yılları arasında OSB prevalansı, her bin çocuk için 23,0'e çıkmıştır (CDC,2022). Bu çarpıcı artışın temel nedenleri arasında, tanı kriterlerinin geliştirilmesi ve otizme yönelik bilgi ile erken tanıya yönelik farkındalığın artması gibi faktörler bulunmaktadır. Bu artış, otizm spektrum bozukluğu konusunda toplumun ve sağlık profesyonellerinin daha bilinçli ve duyarlı hale gelmesiyle bağlantılıdır. Tanı kriterlerindeki gelişmeler, otizm belirtilerini daha etkili bir şekilde tanımlamaya ve sınıflandırmaya olanak tanımış olabilir. Ayrıca, eğitim ve sağlık sistemlerindeki ilerlemeler, otizmlilerle erken teşhis edilmesini ve uygun desteklere erişimini kolaylaştırabilir.

Günümüzde, otizmin semptomlarına yönelik spesifik bir ilaç tedavisi bulunmamaktadır. Ancak, erken teşhis ve bireye özgü düzenlenen özel eğitim programları, otizmlilerle gelişimini destekleme açısından önemli bir rol oynamaktadır (Demirkaya, 2019). Bu bağlamda, toplumda otizm farkındalığının artması, erken tanı ve müdahaleye olanak tanıyarak otizmlilerle yaşam kalitesini artırabilir. Otizmlilerle aileleri, bu süreçte bir dizi özel zorlukla karşı karşıya kalabilirler. Bu bağlamda, ebeveynlerin otizm farkındalığına sahip olmaları, çocuklarının ihtiyaçlarını anlamaları ve etkili destek sağlamaları bakımından kritik bir önem taşır (Kizir ve Çiftçi,2017).

Otizm farkındalığı, toplumun genelinde otizm spektrum bozukluğu olan bireylere daha anlayışlı bir yaklaşım benimsemesine ve bu bireylerin sosyal alanlarda daha iyi entegre olmalarına olanak tanıyan bir öneme sahiptir. Otizmin genellikle zayıf duygusal kontrol, kaygı ve dürtüsellikle ilişkilendirilmesi, otizmlilerle

çevreleriyle etkileşimde zorluk yaşamalarına ve toplumsal kabul görmekte sıkıntılar yaşamalarına yol açabilir (Neng, 2021).

Toplum içinde otizm farkındalığının artması, sadece genel bir bilinç düzeyi sağlamakla kalmaz, aynı zamanda otizmlili bireylerin erken tanısına da katkıda bulunabilir. Bu erken tanı, uygun destek ve eğitim programlarının daha erken başlamasına olanak tanır, böylece otizmlili bireylerin gelişimine olumlu bir etki yapabilir ve yaşamları üzerinde olumlu bir fark yaratabilir. Sonuç olarak, otizm farkındalığı toplumun genelinde daha fazla anlayış ve kabul yaratma potansiyeline sahiptir. Bu, otizmlili bireylerin sosyal yaşamda daha etkin bir şekilde yer almalarını sağlamak, toplumsal dışlanmayı azaltmak ve erken tanı ve müdahale ile bu bireylerin yaşam kalitesini artırmak için önemli bir adımdır (Lord vd., 2020).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı KKTC’de okul öncesi çağda çocuğı olan annelerin otizm hakkındaki bilgi ve farkındalık düzeylerini değerlendirmektir. Çalışmada ayrıca annelerin otizm farkındalık düzeylerini etkileyebilecek bireysel faktörlerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırmanın alt amaçları aşağıda ifade edilmiştir;

Alt Amaçlar

1. Okul öncesi çocukların annelerinin otizm farkındalıkları düzeydedir.
2. Yaş değişkenine göre okul öncesi çocukların annelerin otizm farkındalık düzeyleri arasında fark var mıdır?
3. Eğitim durumu değişkenine göre okul öncesi çocukların annelerin otizm farkındalık düzeyleri arasında fark var mıdır?
4. Meslek değişkenine göre okul öncesi çocukların annelerin otizm farkındalık düzeyleri arasında fark var mıdır?
5. Çocuk sayısına değişkenine göre okul öncesi çocukların annelerin otizm farkındalık düzeyleri arasında fark var mıdır?
6. Otizm kelimesine duyma değişkenine göre okul öncesi çocukların annelerin otizm farkındalık düzeyleri arasında fark var mıdır?
7. OSB’nin ne anlama geldiğı değişkenine göre okul öncesi çocukların annelerin otizm farkındalık düzeyleri arasında fark var mıdır?

8. Otizm farkındalık ayını bilme değişkenine göre okul öncesi çocukların annelerin otizm farkındalık düzeyleri arasında fark var mıdır?
9. Otizmlili bir tanıdığı olma değişkenine göre okul öncesi çocukların annelerin otizm farkındalık düzeyleri arasında fark var mıdır?

Araştırmanın Önemi

Otizm farkındalığı, ebeveynlere çocuklarının gelişimsel belirtilerini daha erken tanıma ve profesyonel müdahalelere yönlendirme konusunda yardımcı olur. Erken tanı ve uygun müdahale, çocuğun gelişimini olumlu yönde etkileyebilir. Bu çalışmanın temel amacı, okul öncesi dönemde çocuğu bulunan annelerin otizm konusundaki bilgi ve farkındalık seviyelerini değerlendirmek ve bu düzeyleri etkileyebilecek bireysel faktörleri anlamaktır. Bu araştırma sonuçları, otizm farkındalığı alanında yapılan çalışmalara katkı sağlaması ve anne-babalara yönelik eğitim programlarının geliştirilmesine yönelik stratejilerin belirlenmesine ışık tutması bakımından önem taşımaktadır.

Yapılan alanyazın analizi ve incelenmelerinde, otizm konusundaki araştırmaların geniş bir yelpazede yürütüldüğü belirlenmiştir. Bu çalışmaların odaklandığı gruplar arasında üniversite öğrencileri, sağlık profesyonelleri, öğretmenler ve genel toplum yer almaktadır. Literatürde incelenen çalışmalara göz attığımızda (Alsehemi vd., 2017; Arif ve vd., 2013; Chansa-Kabali ve vd., 2019; DeVilbiss ve Lee, 2014; Heidgerken vd., 2005; Luleci vd., 2016; Turan vd., 2020; Gönen, 2014; Karavuş vd., 2021; Tural, 2016; Tüfek vd., 2016), otizm farkındalığına dair çeşitli öğrenme alanları ve toplumsal kesimlere yönelik çeşitli bilinçlendirme çalışmalarının mevcut olduğu görülmektedir.

Literatürde Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) il ilişkili olarak okul öncesi dönemde çocuğu olan anneler üzerinde yapılan az sayıda çalışmaya rastlanmıştır (Neng, 2021). Bu çalışma, özellikle okul öncesi dönemdeki annelerin otizm hakkındaki bilgi düzeyi ve farkındalığının belirlenmesine odaklanarak, bu grup içindeki farkındalık düzeyini artırmaya yönelik stratejiler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmada KKTC’de ikamet eden okul öncesi çocuğu olan 200 annenin araştırma evrenini temsil ettiği ve örneklem dahil olan annelerin anket formunda yer alan kişisel bilgiler formuna ve otizm farkındalık ölçeğine samimi, doğru ve güvenilir yanıtlar verdiği varsayımı altında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıda belirtildiği gibidir;

1. Bu araştırma, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde yaşayan okul öncesi çocuğu olan annelerle sınırlı tutulmuştur.
2. Araştırma örneklemine dahil olan 200 birey ile sınırlıdır.
3. Annelerin otizm farkındalıklarını ölçmede kullanılan Otizm Farkındalık Ölçeği ile sınırlandırılmıştır.
4. Bu araştırma, araştırmanın yapıldığı yıl olan 2023 yılı ile sınırlıdır.

Tanımlar

Bu tez çalışmasında sıklıklar kullanılan bazı ifadelere ilişkin tanımlara ilişkin açıklamalar aşağıdaki gibidir;

Otizm Spektrum Bozukluğu: Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), sosyal etkileşim, iletişim becerileri ve sınırlı, tekrarlayan davranış kalıpları gibi alanlarda belirgin zorluklar yaşayan nörogelişimsel bir bozukluktur (APA,2013).

Farkındalık: Farkındalık, bireyin çevresindeki olayları, duyguları ve düşünceleri anlama ve fark etme kapasitesini ifade eder (TDK,2023).

Okul Öncesi: "Okul öncesi," genellikle çocukların resmi ilköğretimine başlamadan önceki dönemi ifade eder. Bu dönem, çocukların genellikle 3 ila 6 yaşları arasında, resmi ilköğretimine başlamadan önceki yılları kapsar. (DSÖ, 2017).

BÖLÜM II

Kuramsal Temeller ve İlgili Araştırmalar

Çalışmanın bu bölümü , araştırmanın teorik temelini oluşturmak amacıyla kullanılan kavramsal açıklamalara, tanımlamalara ve daha önce yapılan ilgili literatür çalışmalarına dair bilgileri içermektedir

2.1.Otizm Kavramı ve Tarihçesi

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), nörogelişimsel bir hastalık olup insan yaşamının erken evrelerinde ortaya çıkar. Sosyal etkileşim, etkili iletişim, yinelenen sınırlayıcı eğilimler ve sınırlı ilgi alanlarındaki zorluklar, bu bozukluğun temel belirtileri arasındadır (Bishop vd., 2016).

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), sosyal iletişim ve etkileşimde eksiklikler, tekrarlayan, sınırlı ve kalıplaşmış davranışlar ve dar ilgi alanları ile karakterize nörogelişimsel bir bozukluktur. Tipik olarak erken çocukluk döneminde ortaya çıkar ve kişinin hayatı boyunca devam eder. Nörogelişimsel bozukluklar öncelikle okul çağından önceki dönemde ortaya çıkar ve bireysel, sosyal, eğitimsel ve mesleki işlevselliği bozan gelişimsel eksikliklerle belirginleşir (Boyd ve Shaw, 2022).

Otizm terimi 1910 yılında Bleuler tarafından şizofreni hastalığını tanımlarken ortaya atılmıştır. Bleuler, sözcüğü Yunanca autos (benlik) teriminden türetmiş ve bir bireyin kendine olan hastalıklı hayranlığını ve kişinin kendi dünyasına çekilmesini ifade etmek için kullanmıştır (Kuhn ve Cahn, 2004).

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) üzerine yapılan araştırmaların ilk dönemi 1940 -1950 yılları arasında gerçekleştirilmiş ve çocuk psikiyatristi Kanner otizmi tanımlamada çok önemli bir rol oynamıştır. 1943 'te Kanner, kendine özgü kişisel farklılıklar sergileyen ancak ortak özellikleri paylaşan çocuklar üzerinde yaptığı çalışmalarda üç ana özellik ortaya koymuştur. İlk özellik, sosyal ilişki problemlerini, başkalarıyla iletişim ve empati kuramamayı ve kendilerini dış çevreden uzaklaştırarak iç dünyalarına çekilme eğilimi, ikinci özellik, çocukların olağan

davranışlarından sapmaları istendiğinde beklenmedik değişikliklere, huzursuzluğa ve aşırı tepkiye karşı dirençleri, üçüncü özellik, tekrarlayan davranışları ve konuşma kalıplarını kapsamaktadır (Kanner, 1943). Kanner'in bu öncü çalışması, otizmi farklı bir nörogelişimsel durum olarak anlamak ve tanımlamak için temel oluşturmuştur.

Kanner'ın otizm üzerine çığır açan çalışmasının ardından, Asperger, 1944'te otizm spektrumunun anlaşılmasına önemli ölçüde katkıda bulunan bir çalışma yürütmüş ve araştırmasında çocukların tek taraflı iletişim, empati eksikliği, sosyal ve motor becerilerde eksiklikler, belirli bir konuya yoğun odaklanma ve sınırlı ilgi alanları sergilediklerini tespit edilmiştir. Asperger, gözlemlenen bu özellikleri tanımlamak için "otistik psikopati" terimini kullanmıştır. (İftar ve İftar, 2012).

Otizmin net bir tanımı 1980 yılına kadar oluşturulmamıştır. Ancak, 1980'de Amerikan Psikiyatri Birliği'nin DSM-III'ünde, "infantil otizm" adında farklı bir tanı kategorisi olarak tanımlanmıştır. 1987'de DSM-III-R (Revised) yayımlandığında, "bebeklik otizmi" terimi yerine "otistik bozukluk" terimi kullanılmıştır. 1994 yılında yayımlanan DSM-IV'de, Rett Bozukluğu (RB), Çocukluk Çağı Dezintegratif Bozukluğu (ÇÇDB) ve Asperger Sendromu (AS) gibi alt başlıklar eklenmiştir. Otizme yönelik sınıflandırmalarda "Otistik Bozukluk", "Asperger Sendromu", "Çocukluk Çağı Dezintegratif Bozukluğu" ve "Yaygın Gelişimsel Bozukluk" gibi farklı ifadeler 2013 yılında DSM-V'in kullanıma sunulmasıyla birlikte "Otizm Spektrum Bozuklukları" (OSB) kategorisi altında yeniden düzenlenmiştir. Bu revize edilmiş sınıflandırma, otizmle ilgili koşulların anlaşılmasına ve sınıflandırılmasına yönelik daha kapsamlı ve kapsayıcı bir yaklaşımı yansıtmaktadır (Vahia, 2013).

Günümüzde Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), genellikle bir ruh sağlığı sorunu olarak görülse de, OSB toplulukları arasında önemli biyolojik çeşitlilik bulunmaktadır. DSM-5, OSB tanısını daha spesifik hale getirmiş olsa da, biyolojik kökenleri yeterince dikkate almamaktadır. OSB tanısı alan bireylerde nörolojik semptomlar ve belirtiler çeşitli olabilir. Kapsamlı klinik değerlendirmeler, OSB'li bireylerin biyolojik alt fenotipleri hakkında önemli bilgiler sağlayabilir. Elektrofizyolojik, genetik ve nöropsikolojik veriler gibi biyolojik bilgiler, OSB'nin anlaşılmasına ve klinik profiline katkıda bulunabilir (Frazier vd., 2012).

2.2. Otizmin Belirtileri

Nörogelişimsel bozukluklar kategorisine dahil edilen OSB, merkezi sinir sistemi mimarisini ve işleyişini etkileyerek genel toplumun önemli bir kesimini etkileyebilir (Boyle, 2011). OSB ile ilişkilendirilen nörolojik etkiler arasında bilişsel kontrol, sosyal biliş, yukarıdan aşağıya muhakeme, sosyal beyin ve diğer sinir yapıları bulunmaktadır (Misra, 2014). Bu durum, endokrin, bağışıklık ve bağırsak sistemleri gibi diğer kritik fizyolojik sistemleri de önemli ölçüde etkileyebilir (Fattorusso vd., 2019). OSB semptomları genellikle altı aylıkken başlar, yaşamın ikinci veya üçüncü yılında belirginleşir ve genellikle ömür boyu devam eder (Lord vd., 2018).

Bazı durumlarda, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı konulan bireylerde gözlemlenebilir belirtiler ortaya çıkmayabilir. Ancak, 1-3 yaş arasında, daha önce öğretilen dilsel ve bilişsel becerilerin sosyal bağlamdan ayrılması ve kaybedilmesi durumu gözlemlenebilir (Jones vd., 2014). Bu etkilenen çocuklarda, bozukluk çeşitli şekillerde kendini gösterebilmekte olup, bu çocuklar genellikle sosyal ipuçlarını tanıma, sözel iletişim ve dil anlama becerilerinde sınırlılıklar, tekrarlayan alışkanlıklar veya ilgi alanları, duyguları yönetme zorlukları gibi bir dizi belirti sergilerler (Ogundele ve Micheal, 2018). Ancak, OSB tanısını belirleyen tüm özellikler, geniş bir biyolojik alt fenotiple karakterize edilen ve fiziksel ve nörolojik olarak heterojen olan OSB gruplarını içeren geniş ve çeşitli bir yelpazede bulunabilir (Masi vd., 2017). Bununla birlikte, OSB'nin anlaşılması ve tanımlanması daha kapsamlı bir yaklaşım gerektirmektedir (Kapp vd., 2013).

Otizm belirtileri genelde çocuklarda 30.'ncu aydan önce ortaya çıkar ve bu belirtiler ilk yıllarda ebeveynler için tanı koymayı zorlaştırabilir. Ebeveynler, çocuklarının otizm belirtilerini tanımlamakta güçlük yaşayabilirler. Bu nedenle, ebeveynler, çocuğun normalden farklı davranışlarına dikkat etmelidir. Özellikle çocuğun normalden daha sessiz veya sakin olması, seyrek olarak ağlaması, uzun süreli göz teması kurmaması, konuşmasının gecikmesi gibi durumlar otizmin işaretleri olabilir (Akt. Yılmaz, 2020). Autismspeaks'e göre (2023) bazı araştırmalar, ebeveynlerin genellikle otizm belirtilerini 18.'nci aydan sonra fark etmeye

başladıklarını gösterirken bazı çocuklarda otizm belirtileri 12.'nci ayda da ortaya çıkabilmektedir.

Otsimo'ya (2017) göre, otizmin en belirgin bilinen belirtisi göz kontağı kuramamak veya çok az süre ile kurmaktır. Diğer belirtiler arasında şunlar yer alabilir:

- *Yalnızlığı Tercih Etme:* Otizimli çocuklar genellikle sosyal etkileşimlerden kaçınabilir ve yalnız kalmayı tercih edebilirler.
- *Jest ve Mimik Kullanımının Azalması:* Otizimli çocuklar, duygusal ifadeleri paylaşmak için jest ve mimikleri daha az kullanabilirler.
- *Grup Aktivitelerine Katılmama:* Sosyal etkileşimlerde zorluk yaşayabilir ve grup aktivitelerine katılmaktan kaçınabilirler.
- *Duygu Durumlarını Ayırt Edememe:* Karşılarındaki kişinin duygu durumlarını anlamakta zorlanabilirler, örneğin ağlama, şaşırma veya gülme gibi ifadeleri ayırt etmede sorun yaşayabilirler.
- *Duyarsızlık veya Ağrıya Karşı Tepkisizlik:* Acıya karşı az tepki gösterebilir ve duyarsız olabilirler.
- *Hayal Gücünün Sınırlı Kullanımı:* Otizimli çocuklar genellikle hayal güçlerini sınırlı bir şekilde kullanabilirler ve hayali oyun oynamakta zorluk yaşayabilirler.
- *Nesnelerle Farklı Şekillerde Oynama:* Tipik çocuklardan farklı şekillerde nesnelerle oynama eğiliminde olabilirler.
- *Gelişimsel Gerilik:* Yaş gruplarından geride olabilirler ve gelişimleri tipik yaştaki çocuklardan daha yavaş olabilir.

- *Tehlikelerin Farkında Olamama:* Çevresel tehlikelere karşı farkındalık düzeyleri düşük olabilir.
- *Konuşma Zorlukları:* Otizmlı çocuklar bazen hiç konuşmamaya veya kendi türettikleri anlamsız kelimelerle iletişim kurmaya çalışabilirler.
- *Duyu Hassasiyeti:* Gürültüden veya dokunulmaktan rahatsızlık duyabilirler.
- *Tekrarlayıcı Hareketler:* Otizmlı çocuklar sıkça tekrarlayıcı hareketler sergileyebilirler, bu da örneğin elleri sallama, nesnelere düzenleme veya tekrarlayan sesler yapma gibi davranışları içerebilir.

2.3. Gelişim Dönemlerine Göre OSB'nin Belirtileri

Otizmin belirtileri genellikle çocuğun gelişim dönemine ve yaşına bağlı olarak değişebilir. Otizm spektrum bozukluğuna sahip çocukların, farklı gelişim dönemlerinde gösterdikleri davranış özellikleri vardır (NAC, 2009). Bu davranışlar üç dönemde incelenmiş olup aşağıda ifade edildiği gibidir;

2.3.1. Erken Çocukluk Dönemi (0-2 Yaş):

Sosyal Etkileşim: Bebek, ilgi gösterme veya karşılıklı gülümseme gibi sosyal etkileşimlere sınırlı tepki verebilir.

Göz KONTAĞI: Göz teması kurmakta zorlanabilir.

İletişim Becerileri: Dil gelişiminde gecikmeler, jest ve mimik kullanımında kısıtlamalar görülebilir.

2.3.2. Erken Çocukluk ve Okul Öncesi Dönem (2-6 Yaş):

Dil Gelişimi: Sınırlı konuşma veya dil gelişiminde belirgin gecikmeler.

Sosyal Etkileşim: Diğer çocuklarla oynamakta zorlanma, duygusal ifadeleri anlamakta güçlük.

Tekrarlayıcı Davranışlar: Belirli hareket veya aktiviteleri tekrar etme, örneğin el sallama veya nesnelere tekrarlayıcı oyunlar.

Rutinlere Bağımlılık: Anlamsız bir şekilde belirli rutinelere veya sıralara takılı kalma.

2.3.3. İlkokul Çağı ve Adolesan Dönemi (6-18 Yaş):

Sosyal İzolasyon: Diğer çocuklardan izole olma eğilimi.

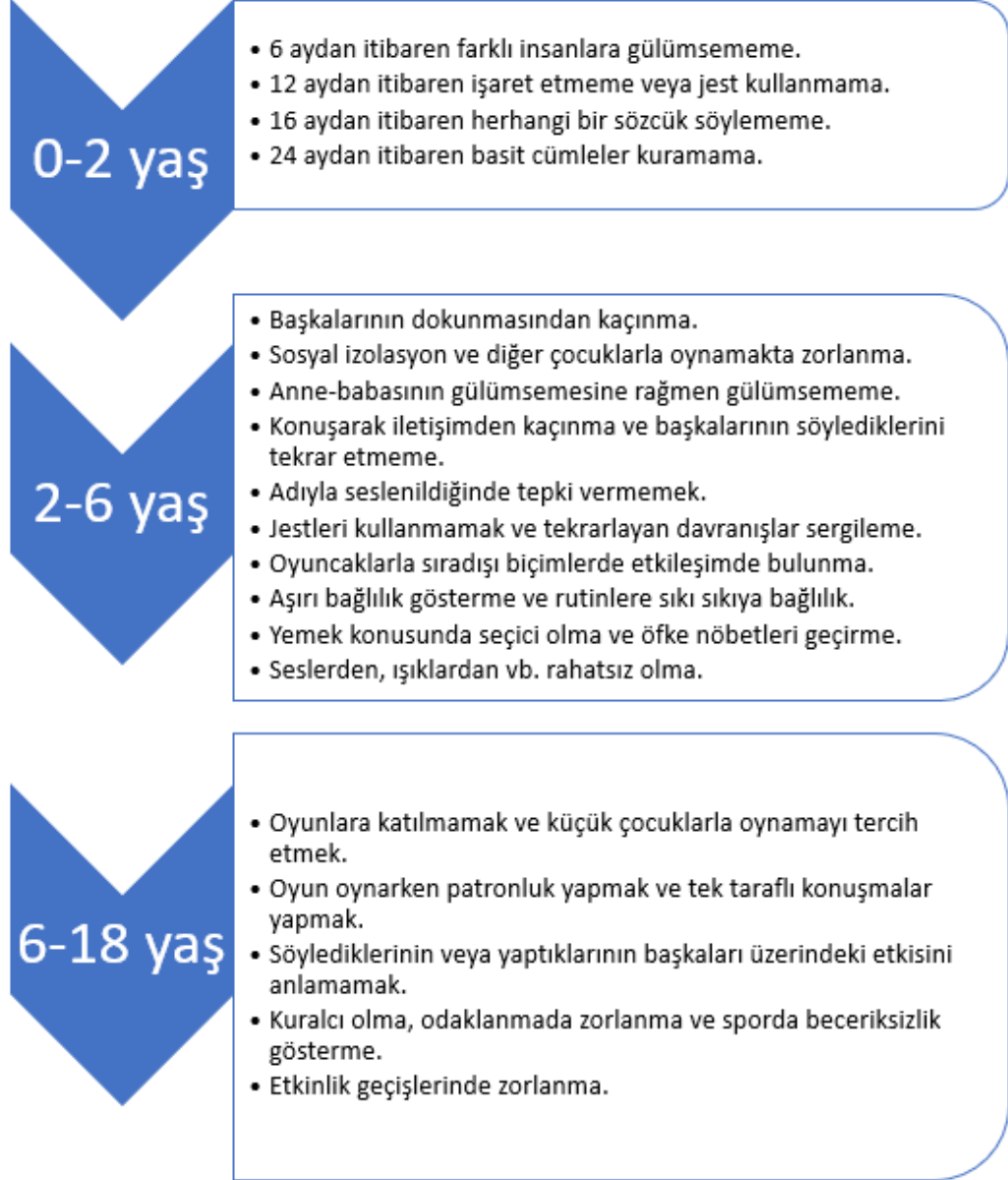
İletişim Zorlukları: Sosyal konularda anlamakta güçlük, duygusal ifadeleri doğru yorumlamakta zorlanma.

Spesifik İlgi Alanları: Yoğun bir şekilde belirli konulara veya nesnelere olan aşırı ilgi.

Esneklikte Zorluk: Plan ve rutin değişikliklerine karşı direnç.

Motor Hareketlilik: Motor koordinasyon sorunları veya belirgin motor beceri eksiklikleri.

Otizmin yaş gruplarına göre belirtisi sayılabilecek davranışlar Şekil 1.'de ifade edilmiştir (Tekin-İftar, 2019).

Şekil 1. Dönemlere göre otizm belirtisi olabilecek davranışlar

2.4. Otizmin Tanısı

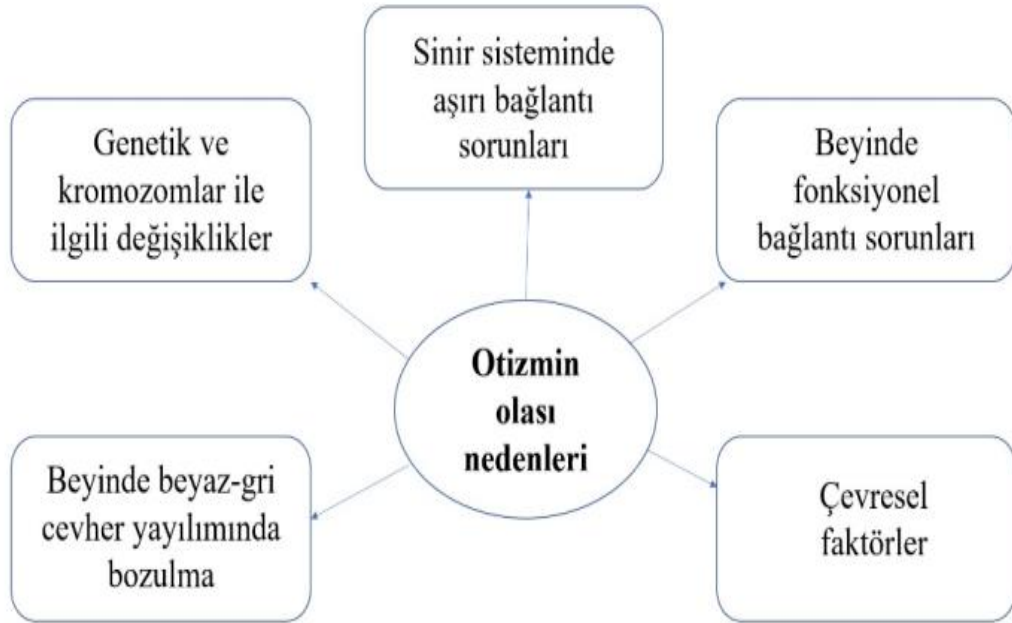
Otizim spektrum bozukluğuna sahip bireylerin tanılanması bazen okul öncesi döneme kadar tanılanmayabilirler. Tanılanamamaların nedenlerinden biri olarak toplumda otizm farkındalığının düşük düzeyde olmasından kaynaklanmaktadır. Otizm yaşam boyu süren bir yetersizlik türüdür. OSB’li bireylerde tanılanmanın erken yaşlarda yapılması ile eğitime erken yaşlarda başlanması akranları arasında oluşacak bireysel farklılıkları azaltmaktadır (Yılmaz 2020).

2013 yılında yayımlanan DSM-V’e göre OSB’nin tanı kriterleri “sosyal iletişim ve etkileşimde süreğen bozukluk” ve “sınırlı, tekrarlayan davranış örüntüleri” olmak üzere iki ana tema üzerinde yoğunlaşmakta olup tanı koymaya yardımcı olacak beş kriter belirlenmiştir (Rakap vd.,2017).;

- A.** Süreğen sosyal iletişim ve etkileşim yetersizliği belirtileri, farklı bağlamlarda görülebilir. Bunlar, karşılıklı sosyal-duygusal ilişki kurmada zorluk, sosyal etkileşimde sınırlılık, ve ilişki kurma güçlükleri gibi durumları içerir. Aynı zamanda, sözel olmayan iletişim davranışlarında sınırlılık, ilişki kurma, sürdürme ve anlamada zorluklar da bu kategoride yer alır.
- B.** Sınırlı, tekrarlayan davranış, ilgi ya da etkinlik örüntüleri belirtileri, en az ikisinin görülmesi gerekmektedir. Bu kategori, stereotipik ya da tekrarlayan motor hareketler, aynılıkta ısrar, rutinlere katı bağlılık, sözel ya da sözel olmayan ritüel davranış örüntüleri, ve yoğun ya da sabit ilgi alanları gibi durumları içerir.
- C.** Belirtiler erken gelişim döneminde ortaya çıkmalıdır ve sosyal beklentiler çocuğun kapasitesini aştığı zamanlar ortaya çıkabilir.
- D.** Belirtiler, sosyal, mesleki ve mevcut performansın diğer alanlarında klinik olarak ciddi bozukluğa neden olur.
- E.** Bu bozukluklar, zihinsel yetersizlik veya genel gelişimsel yetersizlik tarafından daha iyi bir şekilde açıklanamaz. Otizm spektrum bozukluğu ve zihinsel yetersizlik sıklıkla bir arada görülse de, otizm spektrum bozukluğu tanısı için sosyal iletişimin beklenen genel gelişimsel seviyesinin altında olması gerekmektedir.

2.5.Otizmin Risk Faktörleri

Literatür incelendiğinde otizmin risk faktörleri genel olarak çevresel faktörler ve genetik olarak iki grupta incelenmiştir. Otizmin prevalansı, çeşitli risk faktörleri tarafından etkilendiği gözlemlenmiştir. Ancak, bu faktörlerin tek başına otizmin gelişimine ve ilerlemesine yeterli olmadığı vurgulanmaktadır. Otizmin genel etiyojisi ele alındığında, genetik ve çevresel etmenlerin rol oynadığı belirtilmektedir (Ulgar, 2019).

Şekil 2. Otizim Spekturum Bozukluğu

2.6. Otizmin Genetik Faktörleri

Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde genetik faktörlerin otizm spektrum bozukluğunda önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Otizmin oluşumunda genetik faktörlerin rol oynadığı, ancak bu kalıtsallığın kaynağının belirlenemediği ifade edilmektedir. Otizmin etiyojisinin daha iyi anlaşılabilmesi için en etkili genetik çalışmaların, tek yumurta ikizleri üzerinde gerçekleştirilebildiği

vurgulanmıştır. Ancak, ikizler arasında otizm görülme sıklığının düşük olması, bu tür çalışmaların zorlaştığını göstermektedir. Otizmin çevresel etkenlere bağlı olduğunu destekleyen durumlar da mevcuttur. Genetik yapısı birbirine oldukça benzeyen ikizlerde otizm görülme oranının %70'i dahi geçmemesi, bu tezi desteklemektedir (Ergenekon, 2021). Gaugler ve arkadaşlarına (2013) göre otizm, diğer tıbbi durumlar arasında en kalıtsal olanlarından biridir ve aile içinde otizm geçmişi bulunan bireylerde otizm riskinin artış göstermektedir. Bu bağlamda literatürde yer alan çalışmalara dayarak otizmin genetik faktörleri aşağıda listelenmiştir.

1. Genetik Katkı Oranı: İkiz ve aile çalışmaları, otizm gelişiminde genetik faktörlerin büyük bir katkısı olduğunu göstermektedir. Tahmini kalıtım oranları %40 ile %90 arasında değişmektedir (Lee vd., 2013).
2. Genetik Bağlantılı Bölgeler: 100'den fazla gen ve genomik bölge, otizmle ilişkilendirilmiştir. Bu genetik değişiklikler genellikle heterozigot, germ hattı ve de novo mutasyonları içerir (Lord vd., 2020;).
3. DNA Dizisi ve Yapısal Değişiklikler: Genetik farklılıklar, tek bir bazdan başlayarak milyonlarca bazlık DNA'nın mikroskopik altı segmentlerine kadar değişkenlik gösterebilir. Bu değişiklikler genellikle DNA dizisinde veya kromozom yapısında meydana gelir (Sebat vd., 2007).
4. De Novo Mutasyonlar: De novo heterozigot mutasyonlar, otizimli bireylerde nadir olup genellikle büyük otizm riski taşır. Klinik popülasyonda, bu tür mutasyonların yaklaşık %20-30'u gözlemlenebilir (Sanders vd., 2015).
5. Genetik ve Çevresel Etkileşim: Otizmin gelişiminde genetik faktörlerin yanı sıra çevresel etkenlerin de rol oynayabileceği, genetik yatkınlıkların çevresel etkilerle birleştiğinde otizmin ortaya çıkma olasılığının artabileceği belirtilmektedir (Sestan ve State, 2018).

2.6.1. Otizmin Çevresel Faktörleri

Otizmin oluşumunda sadece genetik etkenlerin yanı sıra ailesel etkenler, virüsler, beyinde oluşan hasarlar, bağışıklık sistemi hasarları, kanın yapısındaki bozukluklar ve ilaç kullanımı gibi faktörlerin etkili olabileceği düşünülmektedir (Kuder ve Accardo, 2018). Otizmin çevresel risk faktörleri üzerine yapılan sistematik derlemeler ve meta-analiz çalışmaları, birçok faktörün otizm riski ile

ilişkilendirildiğini göstermektedir. Bu çevresel risk faktörlerinin bazılarına aşağıda değinilmiştir:

- 1.İleri Ebeveyn Yaşı:İleri yaşta gebelik, otizm riskini artırabilir. Bu durum özellikle anne ve baba yaşının ilerlemesiyle bağlantılıdır (Modabbernia vd., 2017).
2. Doğum Travmaları ve Hipoksi:Hipoksiye neden olan doğum travmaları, otizm riski ile ilişkilendirilmiştir. Yetersiz oksijen alımı, çevresel bir risk faktörü olarak önemli bir rol oynayabilir (Curran vd., 2015).
- 3.Maternal Obezite: Maternal obezite, otizm riskini artırabilir. Bu durum, gebelik sırasında annenin aşırı kilolu veya obez olmasının otizm gelişimine katkıda bulunabileceğini göstermektedir (Windham vd., 2019).
4. Gebelik İlişkili Faktörler: Gebelikler arasındaki kısa aralık, gestasyonel diabetes mellitus, gebelik sırasında valproat kullanımı, uzamış doğum, sezaryen veya yardımcı vajinal doğum, erken membran rüptürü ve yardımcı üreme teknolojilerinin kullanımı da artan otizm riski ile ilişkilendirilmiştir (Conti vd., 2013; Modabbernia vd., 2017).
5. Çeşitli Çevresel Etkileşimlerin Mekanizmaları:Çevresel risk faktörleri, genetik ve epigenetik etkiler, iltihaplanma, oksidatif stres, hipoksik ve iskemik hasar gibi karmaşık mekanizmalar aracılığıyla otizm riskini tetikleyebilir (Lord vd., 2020).

2.7. Otizmde Erken Tanı ve Ebeveynlerin Önemi

Bebekler ilk bir ayda gereksinimlerini karşılamak amacıyla çevresiyle etkileşime geçmekte olup bu dönemde bebekler, genellikle annesi ile başlayarak çevresindeki diğer kişilerle de bağlantı kurmaya çalışmaktadır. Ancak, otizm belirtisi gösteren çocuklarda bu ilişki kurma sürecinde farklılıklar gözlemlenebilir. Otizm belirtileri gösteren çocuklar, ilk bir aydan sonra annelerini diğer kişilerden ayırt etmekte zorlanmaktadır (Bodur ve Sosyal, 2001). Normal gelişim gösteren bebekler, genellikle ilk aylarında çevresiyle göz teması kurar, seslere tepki verir ve özellikle annesiyle sıkı bir bağ kurmaya çalışmaktadırlar. Ancak otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda, bu dönemde anneleri ile diğer kişiler arasında belirgin bir fark gözlemlenmeyebilir. Bebek, çevresindeki insanları ayırt etmekte zorlanabilir ve sosyal etkileşimde sınırlılık yaşayabilir (Korkmaz, 2015).

Çocuklarda 1-2 yaş arası döneme odaklanıldığında, otizm tanısı konmuş bireylerin önemli bir çoğunluğunda belirtilerin bu dönemde başlamış olması gözlemlenmektedir. OSB'li bireylerin %60-70'inde, doğdukları andan itibaren sosyal iletişim alanında sınırlılıklar gözlemlenmeye başlamakta ve bu sınırlılıklar 1-2 yaş arası dönemde daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. (Mukaddes,2013).

Erken dönemde otizmi olan çocukları ileriye dönük olarak tespit etmek amacıyla erken test yöntemleri büyük ilgi görmektedir. Bu bağlamda, Charman ve Gotham (2013), 14 ila 24 aylık çocukların ebeveynleri tarafından kullanılan Değiştirilmiş Erken Çocukluk Dönemi Otizm Tarama Ölçeği (M-CHAT) ve Otistik Özellikleri Erken Tarama Soru Listesi (ESAT) gibi araçların performansını incelemişlerdir. Bu test araçları, küçük yaşta otizmi olan çocukları tespit etmek amacıyla geliştirilen değerlendirme araçlarıdır. M-CHAT ve ESAT gibi ölçekler, ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili gözlemlerini ve deneyimlerini sistemli bir şekilde kaydetmelerini sağlar. Bu araçlar, çocuklarda erken dönemde görülen belirtileri tespit etmeye yönelik tasarlanmıştır. Stenberg ve arkadaşları (2014), bu ölçeklerin otizmi erken aşamalarda tespit etme konusundaki etkinliğini değerlendirmiş ve bu tür testlerin kullanımının önemini vurgulamıştır. Erken tanı, çocuklarda müdahale ve destek sağlama açısından kritik öneme sahiptir, bu nedenle bu tür araçların

güvenilirliği ve doğruluğu, otizm spektrum bozukluğuna sahip çocukların yaşamlarını daha iyi yönlendirmek için önemli bir araç olabilir (Lord vd., 2020).

Bunların yanı sıra, otizmin tanınması ve değerlendirilmesinde kullanılan ölçme araçları iki ana kategoride değerlendirilebilir: Birinci kategori, yurtdışında geliştirilmiş ve daha sonra Türkçe'ye uyarlanmış ölçme araçlarını içermektedir. Diğer bir kategori ise Türkiye'de geliştirilmiş olan özgün araçları içermektedir (Şekil 3.).

Yurtdışında Geliştirilmiş Türkçe'ye Uyarlanmış Araçlar	Türkiye'de Geliştirilmiş Olan Araçlar
<ul style="list-style-type: none"> • Otistik Davranış Kontrol Listesi • Çocukluk Çağı Otizm Derecelendirme Ölçeği • Eğitsel Planlama için Otizm Tarama Aracı-II • Değiştirilmiş Erken Çocukluk Dönemi Otizm Tarama Ölçeği • Otizm için Davranış Gözlem Ölçeği • Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği 	<ul style="list-style-type: none"> • Üç Maddelik Direk Gözlemsel Tarama • DEHB ve Otizm Değerlendirme Anketi • Otistik Çocukları Değerlendirme Formu • Otizm Spektrum Bozukluğu olan Çocuklar için Erken Sosyal İletişim ve Etkileşim Ölçeği

Otizmin erken tanısında ebeveynlerin rolü oldukça kritiktir ve bu konuda önemli bir yer tutar. Ebeveynler, çocuklarının gelişimini yakından takibi büyük önem taşımaktadır. Günlük etkileşimleri, davranışları, iletişim becerileri ve diğer gelişimsel özellikleri konusunda ebeveynlerin gözlem yetenekleri, potansiyel otizm belirtilerini fark etmelerine yardımcı olmaktadır (Mukaddes,2013).

Ebeveynler, çocuklarının günlük yaşamlarında karşılaştıkları zorlukları ve özel ilgi alanlarını daha yakından gözlemlemesi otizm belirtilerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır (Korkmaz,2015).

Ebeveynlerin çocuklarının sosyal etkileşim, dil gelişimi ve tekrarlayıcı davranışlar gibi alanlardaki gelişimsel belirtileri erken fark etmesi, uzmanlarla erken

iletişim kurma ve gerektiğinde uzmanlardan yardım alma konusunda rol oynamaktadır (Marlow vd., 2019).

Ebeveynler, çocuklarının otizm spektrum bozukluğu tanısı aldıktan sonra erken müdahale ve tedavi süreçlerine aktif olarak katılarak, çocuklarının ihtiyaçlarına uygun bir destek ve eğitim programı oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ebeveynlerin bu rolleri, otizmin erken tanısında ve çocukların gelişim süreçlerinde etkili bir işbirliği ve mücadele stratejisi geliştirilmesine yardımcı olacaktır (Baykoç, 2011).

2.8.Otizm Yönetimi ve Tedavisi

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan bireylerin tedavi seçenekleri, duruma, hastanın yaşı, hastanın güçlü ve zayıf yönleri, hastanın ihtiyaçları, uygulama yöntemi ve müdahale hedeflerine bağlı olarak değişebilir. Tedavinin amaçları, temel eksiklikleri mümkün olduğunca azaltmak, fonksiyonel bağımsızlığı mümkün olduğunca artırmak ve günlük işlevsel görevleri engelleyebilecek sorunlu davranışları ortadan kaldırmaktır (Hyman vd., 2020).

Otizm Spektrum Bozukluğu olan bireyler için etkili terapötik bakım sağlamak ve farmakolojik tedavisi genellikle zorlu bir süreçtir. Bu, OSB'nin başlama sürecinin karmaşıklığı, sıkça diğer bozukluklarla ilişkilendirilmesi ve bireylerin yaşlandıkça tepkilerinin değişkenlik göstermesinde kaynaklanmaktadır (Pandina vd., 2020).

OSB'li bireyler için birçok farklı terapi türü faydalı olabilir, ancak çoğu sağlam bir kanıt temeline sahip değildir. Volkmar ve arkadaşları (2014), müdahale terimlerini bilen uygulayıcıların ailelerle kabul edilebilir ve etkili bir iletişim kurabileceğini, ayrıca mevcut farklı terapi türleri hakkında tavsiyelerde bulunabileceğini belirtmektedir.

2.8.1.Bilişsel-Davranışsal Tedavi Yaklaşımları

OSB tanısı konulduktan sonra ebeveynlerin karşılaştığı zorluklar, yükler ve gerilimler nedeniyle bilişsel-davranışçı terapiye odaklanmak önemlidir. Bu karmaşık tedavi, insan ilişkilerini kavramlara dayalı bir modelle açıklayan bir temele dayanmaktadır. Bilişsel davranışçı terapi veya BDT, bir kişinin belirli bir duruma verdiği tepkilerin düşünsel düşünce yoluyla nasıl değiştirilebileceğini değiştirmeyi amaçlar. BDT, düşüncelerin, duyguların ve eylemlerin nasıl birbirine bağlı olduğunu belirlemeye odaklanan bir psikiyatrik tedavidir (Clark vd., 2019).

Bilişsel davranış terapisi (BDT), hastalara düşüncelerinin davranışlarını nasıl etkilediğini öğreten bir terapi türü olarak, otizmliler için faydalı olabilir. Terapist tarafından çocuğa öğretilen bu terapi, çocuğun kaygı gibi duygularını tanımayı, anlamayı ve yönetmeyi öğrenmesine yardımcı olur. Bu tür terapi, çocukların zorlu sosyal durumlar ve diğer yaşam zorluklarıyla başa çıkmayı öğrenmelerine yardımcı olabilir. Bilişsel-davranışçı tedaviler, 19. yüzyılın ortalarından bu yana geniş bir şekilde kullanılmış olup, kanıta dayalı olarak kabul edilmektedir (Kazantzis vd., 2018). Bu becerilerin öğretilmesi, çocukların sosyal ve iletişim alışkanlıklarını geliştirirken otistik eğilimlerini azaltmaya yardımcı olabilir. Otizmliler, diğerleri ile etkileşimde bulunma yeteneklerini etkileyen çeşitli yeteneklere sahip olduğu bilinmektedir. Bu hizmetler arasında en önemli olanlar, niyetli hareket, görsel hareket, sözlü iletişim, sosyal anlatı, resim tabanlı iletişim, sözlü iletişim ve motor hareketlerdir. Bu taktikler ve eylemler, ASD'li çocukların durumlarını kontrol etmelerine yardımcı olabilir (Thabtah, 2019).

2.9.Dil-Konuşma Terapisi

Dil-konuşma patolojisi, otizm spektrum bozuklukları (OSB) yaşayan çocukların başa çıkması için çeşitli terapilerin etkili olabileceğini ortaya koymuştur. Denver modeli, sosyal iletişim, duygusal düzenleme ve devam eden işlem desteği, OSB'li çocuklar için dikkat çeken terapi yöntemleri arasındadır. Bu gelişimsel-pragmatik teknikler, çeşitli deneysel kanıtlarla desteklenmektedir (Ganz ve Simpson, 2019).

Konuşma dil patologları, genellikle sosyal iletişim zorlukları yaşayan OSB'li bireylerin yardımına odaklanmıştır. OSB'li çocukların çoğu, kronolojik yaşlarına uygun şekilde konuşma becerilerini öğrenebilir. Bu nedenle, bir çocuğun önceki dil terapilerine yanıt vermediği veya dil becerisi ile zeka katsayısı arasında bir ilişki olmadığı durumda, konuşma dil terapisine başvurulması önemlidir (Friedman ve Sterling, 2019).

Geleneksel konuşma dil patologları, günlük yaşam ortamlarında etkili iletişimi teşvik etmek için öğretmenler, destek personeli, bakıcılar ve çocuğun sınıf arkadaşları ile yakın işbirliği içinde çalışma eğilimindedir (Van Volkenburg, 2021).

2.10.Fiziksel Terapi

Otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuklar, fiziksel terapiden ciddi düzeyde fayda görmektedirler. Çünkü bu, fiziksel becerilerini geliştirmelerine ve sağlıklı bir şekilde olgunlaşmalarına engel olan işlev bozukluklarını ortadan kaldırmalarına yardımcı olmaktadır. Egzersizler genellikle toplar, ağırlıklar ve denge tahtaları gibi araçların kullanılmasını içerir. Bu egzersizler, kas gücünü ve dayanıklılığını artırmayı, aynı anda vücut farkındalığını ve koordinasyonu geliştirmeyi amaçlayan araçların kullanımıyla birleştirilir. Su egzersizleri, programlar ve bireysel karışımlarla doğrudan işbirliği içinde bulunarak önemli bir rol oynar. Genellikle çocuklar tarafından kırk beş dakika süren bir seans içerir. Fiziksel terapi seanslarını okulda veya evde gerçekleştirmek mümkündür (Zhang vd., 2019).

2.11.Oyun Terapisi

Oyun terapisi, otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuklar için fayda sağlamaktadır. Çünkü etkileşimli oyunlara katılma becerilerini kazanmalarına yardımcı olur. OSB'li çocuklar için diğer çocuklarla anlamlı kişisel ilişkiler kurmak zor olabileceği için bu terapi önemlidir. Terapi seansı sırasında terapist, çocukların duygularını anlamalarına ve ifade etmelerine yardımcı olmak için oyunlar ve etkinlikler kullanır. Örneğin, çocuklara duygularını iletmek için oyun oynama izni verilir. Bu daha pratiğe dayalı oyun türü, çocukların duygularını anlamalarına ve bunlar hakkında konuşmalarına yardımcı olur, aynı zamanda bu duygularla nasıl başa çıkacaklarını anlamalarına da yardımcı olur (Seach, 2012).

2.12.Sanat ve Müzik Terapisi

Sanat terapisi, otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuklara birçok yoldan yardımcı olmaktadır. OSB'li çocuklarda sanat terapisi; ilişki kurma, duyu bütünleme sorunlarıyla başa çıkma, iletişim becerilerini geliştirme, birey olarak büyüme, duygularını daha iyi anlama, sorunları tanımlama ve çözüm yolları bulma becerilerini artırıcı etkiye sahiptir (Hanna vd., 2021).

Müzik terapisi, artmış sosyal etkileşim, sözlü iletişim, aktiviteleri başlatma, sosyo-duygusal uyumluluk, gelişmiş sosyal adaptasyon ve ebeveyn-çocuk bağlantıları ile ilişkilendirilmiştir (Wimpory ve Gwilym, 2019). Genellikle müzik dinlemenin ruh halimizi iyileştirmeye yardımcı olduğu bilinmektedir. Ancak,

müziğin bilişsel çatışma, duygusal gerginlik ve fiziksel-mental rahatlama ile başa çıkmak amacıyla bir tür terapi olarak da kullanıldığı bilinmektedir (Ansdell, 2016).

2.13.İlaç Tedavisi

Şu anda, otizm spektrum bozukluğunun erken belirtilerini, yani sosyal etkileşim ve iletişimle ilgili zorlukları iyileştirebilecek bir ilaç bulunmamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri Gıda ve İlaç İdaresi (FDA), otizm spektrum bozukluğu (OSB) ile ilişkili belirtileri tedavi etmek için iki ilacın kullanımına onay vermiştir. Bu belirtiler arasında saldırganlık, kendine zarar verme, sabırsızlık ve öfke nöbetleri yer almaktadır (Masi vd., 2017).

Otizmin tedavisi ve yönetiminde yukarıda sayılan tüm faktörlerin yanı sıra en temel kavram aile ve ebeveynlerdir. Bu nedenle anne ve babaların otizme yönelik farkındalıkları büyük önem taşımaktadır.

2.14.Otizimde Ebeveynlerin Farkındalıkları

Farkındalık kavramı, otizmliler çocuklar bağlamında son derece kritik bir öneme sahiptir. Otizm, çeşitli disiplinler ve alanlar tarafından ele alınmakta olup, günümüzde geçmiş yıllara kıyasla daha fazla dikkat çeken bir konu olmuştur. Ancak, bu artan ilgiye rağmen, otizm hala yeterince tanınmış bir olgu değildir. Literatürde her 54 çocuktan birinin otizmliler olduğu belirtilmiş olup, bu durum otizmliler çocukların sayısının artışı nedeniyle daha yakından incelenmeyi gerektirmektedir. Bu bağlamda, otizmliler çocuklara dair farkındalık düzeyinin yükseltilmesi ve bu süreçte bilinç oluşturulması elzemdir. Farkındalık, bireylerin kendi tutum ve davranışlarının farkında olma seviyesini, aynı zamanda kişinin toplumuna ve kendi durumuna dışarıdan bir perspektiften bakabilme yeteneğini ifade eder (Şimşek, 2014). Bu açıdan, otizmliler çocuklara dair farkındalığın geliştirilmesi için öncelikle bu çocukların tam anlamıyla anlatılması gerekmektedir, ardından da onların toplumun bir parçası haline getirilmesi sağlanmalıdır.

Otizmliler çocukların taşıdığı özel özellikler nedeniyle, farkındalıkla ilgili çalışmaların yönü değişebilir. Bu durum, farklılık kavramı üzerinden bir farkındalığın oluşmasına katkı sağlamaktadır. Toplumun geniş bir kesimi, akıl hastalığı ve çeşitli tedavi yöntemleri konusunda genellikle bilgisiz görünmektedir. Daha iyi eğitilmiş ve sosyal seviyeleri daha yüksek bireyler genelde halktan daha bilgili gibi görünse de, psikiyatrinin bazı yönleri konusunda hala önyargılar ve yanlış anlamaların varlığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, toplum içinde farklı gelişimsel özelliklere sahip çocuklar için mevcut durum, benzer şekilde özetlenebilir. Otizmin geniş bir farklılıklar yelpazesi sunması, bu konunun farklı disiplinler tarafından ele alınma zorunluluğunu vurgulamaktadır (Redlich vd., 1955).

Devletin, otizmliler bireylerin sosyalleşme süreçleri, erken eğitim faaliyetlerinin genişletilmesi, toplumun önyargılarından arındırılması ve gerekli farkındalık çalışmalarının yürütülmesi konularında büyük sorumluluklar üstlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, otizmliler çocukların topluma entegre olmalarında farkındalık büyük bir öneme sahiptir. Farkındalık oluşturmak için çeşitli açılardan ve farklı alanlarda çeşitli önlemler alınmalıdır. Otizmliler çocukları tanımlamak ve onların ihtiyaçlarını anlatmak, toplumda otizm konusundaki farkındalığı artırmak adına temel bir adımdır (Mengi, 2019).

Otizm farkındalığı, toplum genelinde ve çeşitli meslek gruplarında bir dizi önemli nedenden dolayı hayati bir konudur. Otizm genellikle zayıf duygusal kontrol, kaygı ve dürtüsellikle ilişkilendirilmiştir (Mazefsky vd., 2013). Otizmlili bireylerde, sosyal olarak kabul edilemez olan saldırganlık dahil olmak üzere zorlu davranışlar gözlemlenmektedir. Otizm konusundaki farkındalığın artırılması, otizmlili bireylerin farklılıklarının anlaşılmasına ve sosyal alanlarda doğru yaklaşımın sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Ayrıca, otizmin toplumda daha geniş bir tanınırlık kazanması, erken tanı sürecine katkıda bulunarak ve uygun eğitimin erken dönemde başlamasını sağlayarak hastalık sürecinin ve potansiyel sorunların minimuma indirilmesi bakımından büyük bir önem taşımaktadır (Lord vd., 2020).

Ailelerin çocuklarının otizm spektrum bozukluğu nedeniyle çevrelerinden yeterince anlayış görememeleri, otizmlili çocukla deneyim yaşamamış bireylerin çocuğun ritmik olarak ileri-geri sallanmasını, sürekli oyuncak arabanın tekerleğini döndürmesini, yiyeceği atmasını ve ailenin bu davranışlara karşı verdiği tepkiyi anlamamalarından kaynaklanmaktadır. Bu tür davranışlar, normal gelişim gösteren çocuklarda ara sıra ortaya çıktığında genellikle önemsenmeyebilmektedir. Ancak, otizmlili çocuklarda ailelerin bu davranışları sürekli olarak kontrol etmesi gerekmektedir. Bu konuda aileyi anlayışla karşılayacak kişilerin eksikliği, ailenin kendilerini toplumda dışlanmış hissetmelerine neden olabilmektedir (Darıca vd., 2017). Bu durum, otizmlili çocuklara dair farkındalığın gelişmesini ve yaygınlaşmasını engelleyerek, sınırlı bir alanda kalmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda otizme ve otizmlili çocuklara dair farkındalık oluşturmak büyük önem taşımaktadır. Toplumda sağlanacak olan bu farkındalık, ailelerin sosyal çevrelerinden uzaklaşmalarını ve otizmlili çocuklarının toplumsal etkileşimine destek olmalarını kolaylaştırabilir. Farkındalık, bir olaya farklı perspektiflerden bakabilme, mevcut bakış açısını değerlendirme ve bir durumu sorgulayıcı bir biçimde ele alma gibi yetenekleri geliştirebilir (Şimşek, 2014).

2.3.İlgili Araştırmalar

Otizm farkındalığına yönelik yapılan çalışmalar, ilgili popülasyonlardaki eksiklikleri belirleme ve bilgi ile farkındalık programlarını oluşturma konusunda değerli veriler sağlamaktadır. Yüksek gelirli ülkelerde yapılan otizm araştırmaları, toplumda farkındalık ve bilgi düzeyinin gelişimine öncülük etmiştir, ancak düşük ve orta gelirli ülkelerde ve yüksek gelirli ülkelerdeki azınlık gruplarında otizm bilinci ve bilgisi dünya çapında hala düşük ve değişken bir seyir izlemektedir (Chansa-Kabali ve ark., 2019).

Literatürde otizmle ilgili farkındalık çalışmaları, üniversite öğrencileri, sağlık çalışanları, öğretmenler ve genel toplumda yaygın bir şekilde yapılmıştır. Alsehemi ve arkadaşları 2017 yılında gerçekleştirdikleri araştırmada toplumun otizm spektrum bozukluğu hakkındaki bilincini ve anlayışını inceleyerek, bu konudaki genel farkındalık düzeylerini belirlemeye çalışmışlardır.

Arif ve arkadaşları (2013) " Sınıf Öğretmenlerinde Otizm Farkındalığı " başlıklı makalesi, ilköğretim öğretmenlerinin otizm konusundaki farkındalığını ele alarak, öğretmenlere otizm konusundaki bilgi düzeylerini güçlendirmeleri ve otizmlili öğrencilere daha iyi hizmet verebilmeleri için gerekli eğitimi almaları konusunda rehberlik sağlamıştır.

Chansa-Kabali ve arkadaşları (2019) Zambiya'daki üniversite öğrencilerinin otizm spektrum bozukluklarına dair bilinç ve bilgi düzeyini inceleyen araştırmada, üniversite öğrencilerinin otizm spektrum bozukluklarına yönelik farkındalığı ve bilgi seviyelerini değerlendirerek, genç yetişkinler arasında otizm hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğunu ortaya koymuştur.

DeVilbiss ve Lee'nin (2014) çalışması, ABD'de ulusal düzeyde otizm farkındalığındaki eğilimleri ele almaktadır. Çalışmada, 2004 ile 2014 yılları arasındaki dönemde ABD'de otizm farkındalığının nasıl değiştiğini ve Ulusal Otizm Farkındalığı Ayı'nın etkilerini incelenmiştir.

Heidgerken ve arkadaşlarının (2005) çalışmasında; sağlık sektöründeki profesyonellerin otizm konusundaki bilgi düzeyini değerlendirilmiş ve sağlık sektöründeki profesyonellerin otizm konusundaki farkındalığını artırmak ve

eksiklikleri belirleyerek daha iyi eğitim programları geliştirmek adına önemli bulgulara ulaşılmıştır.

Karabekiroğlu ve arkadaşları (2009) sınıf öğretmenleri ve ebeveynlerin Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) ile Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) hakkındaki bilgi düzeylerini ve bu durumlarla ilişkilendirilen damgalama (stigmatizasyon) algısını değerlendiren çok merkezli bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma, sınıf öğretmenleri ve anababalar arasında bu konulardaki bilgi düzeyleri ve olumsuz algılar hakkında veri toplamayı amaçlamıştır.

Lüleci ve arkadaşları (2016) Türkiye’de gerçekleştirdikleri araştırmalarında hemşirelik ve tıp öğrencilerinin otizm farkındalığını keşfetmeyi amaçlamış olup, lık sektöründe yetişen gelecekteki profesyonellerin otizm konusundaki bilgi düzeyini ve farkındalığını belirlemiştir.

Kazım ve arkadaşları (2018) “Çocukları Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Annelere Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Farkındalık Eğitimi” başlıklı çalışmalarında okul öncesi eğitim alan annelere yönelik otizm spektrum bozukluğu farkındalık eğitimiyle annelerin otizm spektrum bozukluğu konusundaki bilgi düzeyini artırmayı ve bu konuda farkındalıklarını güçlendirmeyi amaçlamıştır.

Kübra (2023) Türkiye’de gerçekleştirdiği çalışmada 18 yaş üstü bireylerin toplumda otizm konusundaki farkındalığın seviyesini değerlendirerek izmli bireylere yönelik toplumsal farkındalık, genellikle bu bireylerin yaşam kalitesini artırmak, toplumda kabul görmelerini sağlamak ve ailelere destek sunmayı hedeflemiştir.

Çeçen, 2021 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde gerçekleştirdiği araştırmada sınıf öğretmenlerinin otizm spektrum bozukluğuna yönelik toplumsal tutumlarını belirlemeyi amaçlamıştır.

BÖLÜM III

Yöntem

Araştırmanın yöntem bölümünde araştırmanın tasarımı, evren ve örneklem seçimi, kullanılan veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi hakkında detaylı bilgiler verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma okul öncesi çocukların annelerinin otizm farkındalığının belirlenmesi üzerinde derinlemesine bir anlayış elde etmek amacıyla tarama modelini kullanmaktadır. Tarama modelleri, genellikle büyük ve çeşitli bir evreni anlamak ve genel bir yargıya varmak amacıyla kullanılan tarama düzenlemeleridir. Bu modeller, evrenin tümünü anlamak yerine bir alt kümesi ya da örneği üzerinden genel bir bakış elde etmeyi amaçlar. Genel tarama modelleri, evren içindeki çok sayıda elemanı temsil eden bir alt küme üzerinden çıkarımlar yapmak için tasarlanmıştır (Karasar, 2016)

Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklemini Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yerleşik, okul öncesi dönemde çocuk sahibi olan anneler oluşturmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yaşayan, okul öncesi dönem çocuğu olan tüm annelere ulaşılamayacağından dolayı arşatırmada 200 kişilik bir örneklem seçilmiştir. Örneklem, bir popülasyonun tamamını temsil etmeye yetecek kadar küçük bir alt kümedir. Örneklem, araştırmacılara popülasyon hakkında genel bir anlayış geliştirmeleri ve istatistiksel çıkarımlarda bulunmaları için bir temel sağlar (Büyüköztürk,2016).

Araştırmada yer alan annelerin yaş, eğitim durumu, meslek ve çocuk sayıları gibi sosyo-demografik özellikleri Tablo 1.'de gösterilmiştir.

Tablo 1.

Annelerin Sosyo-Demografik Özelliklerinin Dağılımı

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Yaş grubu		
22-28 yaş	36	18
29-35 yaş	115	57,5
36-42 yaş	49	24,5
Eğitim durumu		
İlköğretim	61	30,5
Lise	52	26
Üniversite	87	43,5
Meslek		
Sağlık personeli/Psikolog	26	13
Öğretmen/Eğitimci	49	24,5
Kuaför,esnaf,bankacı	35	17,5
Ev hanımı	84	42
Diğer	6	3
Çocuk sayısı		
Bir çocuk	45	22,5
İki çocuk	107	53,5
Üç çocuk	41	20,5
Dört çocuk	7	3,5
Toplam	200	100

Tablo 1’de araştırmanın örnekleme dahil edilen annelerin sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı verilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılan annelerin %18’inin 22-28 yaş arasında, %57,5’inin 29-35 yaş arasında, %24,5’inin 36-42 yaş arasında olduğu, %30,5’inin ilköğretim mezunu, %26’sının lise mezunu, %43,5’inin üniversite mezunu olduğu, %13’ünün mesleğinin sağlık personeli/psikolog olduğu, %24,5’inin öğretmen/eğitimci olduğu, %17,5’inin kuaför/esnaf/bankacı olduğu, %42’sinin ev hanımı olduğu, %3’ünün ise mesleğinin diğer meslekler olduğu, %22,5’inin bir

çocuk sahibi, %53,5'inin iki çocuk sahibi, %20,5'inin üç çocuk sahibi, %3,52inin dört çocuk sahibi olduğu belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan iki bölümden oluşan soru formu, sosyodemografik bilgileri içeren bir bölüm ve otizm farkındalığını değerlendiren bir ölçek içermektedir.

Sosyodemografik Bilgi Formu

Soru formunun ilk bölümünde katılımcı annelerin sosyo-demografik özelliklerini anlamak amacıyla yaş, eğitim durumu, meslek ve çocuk sayısı gibi faktörler ele alınmıştır. Bunun yanı sıra, katılımcıların otizm konusundaki bilgi düzeyini değerlendirmek amacıyla, otizm kelimesini duyma, otizm spektrum bozukluğu tanımına aşina olma, otizm farkındalık ayının bilincinde olma, otizm hakkında genel bilgi sahibi olma, otizm konusundaki bilgi kaynaklarını belirleme ve otizmlili bireylerle tanışıklık durumlarına yönelik araştırmacı tarafından önceden belirlenmiş sorular yer almaktadır.

Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği

Bu bölümde araştırmaya katılan okul öncesi dönemde çocuk sahibi olan annelerin otizm konusundaki farkındalıklarını değerlendirmek amacıyla Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği yer almaktadır. Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği, Neng (2021) tarafından Türkçe olarak geliştirilmiştir.

Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği, 4'lü Likert tipinde bir değerlendirme sistemine dayanmaktadır, ki bu değerler şu şekildedir: 1 (Yanlış), 2 (Kararsızım), 3 (Kısmen doğru), ve 4 (Kesinlikle doğru). Toplamda 23 soruyu içermekte olup, bu soruların toplam puanı 23 ile 96 arasında değişmektedir. Ölçek, annelerin otizmlili bir bireyi tanımalarına yönelik farkındalık düzeylerini değerlendirmek amacıyla tasarlanmıştır. Puan arttıkça, katılımcının daha yüksek bir otizm farkındalık düzeyini ifade ettiği gözlemlenir (Neng, 2021).

Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği için yapı geçerliliği değerlendirmesi amacıyla faktör analizi kullanılmış ve analizlerde temel bileşenler analizi tercih edilmiş ve ortogonal varimax rotasyonu uygulanmıştır. Faktör analizi sonuçlarına göre ölçeğin “Otizmli Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları” ve “Otizmli Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim” olmak üzere iki boyutlu bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir. Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği ningene Cronbach alfa katsayısı 0,947 olarak bulunmuştur. Bu değer Otizmli Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları için 0,933, Otizmli Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim için 0,876 hesaplanmıştır (Neng,2021).

Bu çalışmada araştırmaya katılan annelerin Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeğine verdikleri yanıtların da güvenilirlikleri araştırmacı tarafından incelenmiş, Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği'nin 23 soruluk genel Cronbach alfa katsayısı 0,962 bulunmuş, Otizmli Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları için 0,951 ve Otizmli Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim için ise 0,888 bulunmuştur.

Verilerin Toplanması

Araştırma sürecinde, veri toplama aşamasına geçilmeden önce kullanılan anket formundaki ölçeğin kullanımı için geliştiren yazardan izin alınmıştır (Ek X1). Ölçeklerin kullanım izinlerini takiben, araştırma, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan alınan etik kurul onayıyla gerçekleştirilmiştir (Ek X2).

Anket formunun uygulanması, yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Uygulamadan önce, katılımcılara araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında detaylı bilgilendirme yapılmış, toplanan verilerin sadece bilimsel amaçlarla kullanılacağına dair taahhütte bulunmuş ve katılımcılardan onayları alınmıştır. Anket formunun uygulanma süresi 20 dakika olarak belirlenmiştir. Bu süre zarfında, katılımcılara anket soruları yöneltilmiş ve cevapları kaydedilmiştir.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırma verilerinin istatistiksel analizi için, Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı (SPSS) 26.0 yazılımı tercih edilmiştir. SPSS, araştırmacılara geniş bir veri analizi yelpazesi sunan, istatistiksel işlemleri gerçekleştirmek ve verileri anlamak için yaygın olarak kullanılan bir araçtır (Özdamar, 2002).

Araştırmadaki annelerin sosyodemografik özelliklerinin, otizm kelimesini duyma, otizm spektrum bozukluğu tanımına aşina olma, otizm farkındalık ayının bilincinde olma, otizm hakkında genel bilgi sahibi olma, otizm konusundaki bilgi kaynaklarını belirleme ve otizmlili bireylerle tanışıklık durumlarının belirlenmesinde frekans analizleri uygulanmıştır.

Katılımcıların Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği puanları için ortalama, standart sapma, en büyük ve en küçük değer gibi tanımlayıcı istatistikleri belirlenmiştir.

Tablo 2.

Annelerin Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanlarının Normallik Testleri

	Kolmogorov-Smirnov			Çarpıklık	Basıklık
	İst.	sd	p		
Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları	0,178	200	0,000	-1,205	1,254
Otizmlili Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim	0,123	200	0,000	-0,748	-0,010
Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği	0,123	200	0,000	-1,125	1,064

Tablo 2.'de annelerin Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği puanlarının normallik testlerini gerçekleştirmek için Kolmogorov-Smirnov testi yapılmış ve çarpıklık-basıklık değerleri incelenmiştir.

Tablo 2.'de gösterilen çarpıklık ve basıklık değerlerinin $\pm 1,5$ aralığında olması, verinin normal dağılıma yakın olduğunu göstermektedir. Bu durum, araştırmada parametrik test istatistikleri kullanılmasını destekler. Parametrik testler, örnek dağılımının belirli bir teorik dağılıma uyması gereken durumlarda kullanılır.

Normallik varsayımının sağlanması, parametrik testlerin güvenilirliğini artırır ve elde edilen sonuçların yorumlanmasını kolaylaştırır(Büyüköztürk,2016).

Araştırma kapsamına alınan annelerin Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği puanlarının sosyodemografik özelliklerine, otizm kelimesini duyma, otizm spektrum bozukluğu tanımına aşina olma, otizm farkındalık ayının bilincinde olma, otizm hakkında genel bilgi sahibi olma, otizm konusundaki bilgi kaynaklarını belirleme ve otizmlili bireylerle tanışıklık durumlarına göre karşılaştırmalarında; iki gruplu karşılaştırmalar için t testi, ikiden fazla gruplu karşılaştırmalar için ANOVA kullanılmış ve ileri analizlerde Tukey testi uygulanmıştır.

BÖLÜM IV

Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde araştırmanın örnekleme dahil edilmiş okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin otizm kelimesini duyma, otizm spektrum bozukluğu tanımına aşına olma, otizm farkındalık ayının bilincinde olma, otizm hakkında genel bilgi sahibi olma, otizm konusundaki bilgi kaynaklarını belirleme ve otizmlilerle tanışıklık durumlarına göre dağılımları, Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeğinde aldıkları puanlar ve ölçek puanlarının karşılaştırmalarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 3.

Annelerin Otizme İlişkin Bazı Özelliklerinin Dağılımı

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Otizm kelimesini duyma		
Hayır	61	30,50
Evet	139	69,50
OSB (Otizm Spektrum Bozukluğu) ne demek bilme		
Hayır	73	36,50
Evet	127	63,50
Otizm farkındalık ayını bilme		
Bilemeyen	73	36,50
Bilen	127	63,50
Otizm hakkında bilgi sahibi olma		
Olmayan	73	36,50
Olan	127	63,50
Otizm hakkındaki bilgi kaynağı (n=127)		
İnternet, sosyala medya, TV, Radyo	53	41,41
Okul, kurs vb.	75	58,59
Otizmlilerle tanıştığı olma		
Yok	148	74,00
Var	52	26,00
Otizmlilerle tanıştığı yakınlık derecesi (n=52)		
Akraba	10	19,23
Diğer	42	80,77
Otizmlilerle tanıştığı yaşı (n=52)		
5 yaş altı	28	14,00
5 yaş ve üstü	24	12,00
Otizmlilerle tanıştığı cinsiyeti (n=52)		
Kadın	10	5,00
Erkek	42	21,00

Tablo 3'te araştırmadaki annelerin otizme ilişkin bazı özelliklerinin dağılımı verilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde, araştırmaya katılan annelerin %30,50'sinin otizm kelimesini duymadığı, %69,50'sinin otizm kelimesini duyduğu, %36,50'sinin OSB (Otizm Spektrum Bozukluğu) ne demek bilmediği, %63,50'sinin OSB (Otizm Spektrum Bozukluğu) ne demek bildiği, %36,50'sinin Otizm farkındalık ayını bilmediği, %63,50'sinin Otizm farkındalık ayını bildiği, %36,50'sinin Otizm hakkında bilgi sahibi olmadığı, %63,50'sinin Otizm hakkında bilgi sahibi olduğu, %41,41'inin Otizm hakkında bilgiyi internet, sosyal medya, TV, Radyo kaynağından öğrendiği, %58,59'unun Otizm hakkında bilgiyi okul, kurs, vb. kaynaklardan öğrendiği, %74'ünün Otizimli bir tanıdığının olmadığı, %26'sının Otizimli bir tanıdığının olduğu, %19,23'ünün Otizimli bir akrabasının olduğu, %80,77'sinin diğer yakınlık derecesine sahip Otizimli bir tanıdığının olduğu, %14'ünün Otizimli tanıdığının 5 yaş altında olduğu, %12'sinin Otizimli tanıdığının 5 yaş ve üzerinde olduğu, %5'inin Otizimli tanıdığının cinsiyetinin kadın, %21'inin Otizimli tanıdığının cinsiyetinin erkek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.

Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanları

	n	$\bar{x}$	s	Min	Max
Otizimli Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları	200	46,72	11,65	15	60
Otizimli Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim	200	23,84	6,29	8	32
Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği	200	70,56	17,37	23	92

Tablo 4.'te araştırmaya dahil edilen annelerin Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği puanları verilmiştir.

Tablo 4.'e göre araştırmaya katılan annelerin Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeğinin Otizimli Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları alt boyutundan ortalama $46,72 \pm 11,65$ puan, Otizimli Bireylerde İletişim ve

Çevreyle Etkileşim alt boyutundan ise $23,84 \pm 6,29$ puan aldıkları belirlenmiştir. Araştırmaya katılan anneler Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genelinden ortalama $70,56 \pm 17,37$ puan almıştır. Anneler Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genelinden en düşük 23, en yüksek 92 puan almıştır.

Tablo 5.

Yaş Grubuna Göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırmaları

	Yaş grubu	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p
Otizmli Bireylerde	22-28 yaş	36	44,39	12,98	15	60	0,914	0,403
Görülen Davranış	29-35 yaş	115	47,39	12,72	15	60		
Kalıpları	36-42 yaş	49	46,86	7,10	15	57		
Otizmli Bireylerde	22-28 yaş	36	22,64	6,41	8	32	1,755	0,176
İletişim ve Çevreyle	29-35 yaş	115	24,54	6,71	8	32		
Etkileşim	36-42 yaş	49	23,06	4,93	8	30		
Okul Öncesi Çocukların	22-28 yaş	36	67,03	18,84	23	92	1,137	0,323
Annelerinin Otizm	29-35 yaş	115	71,93	18,91	23	92		
Farkındalığı Ölçeği	36-42 yaş	49	69,92	11,31	23	85		

Tablo 5'te annelerin yaş grubuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği puanlarının karşılaştırmaları ANOVA testi kullanılarak verilmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde, araştırmaya katılan annelerin yaş gruplarına göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları ve ölçeğe ait Otizmli Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları ve Otizmli Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark olmadığı belirlenmiştir ($p > 0,05$). Katılımcı annelerin yaş grupları fark etmeksizin Otizmli Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizmli Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları benzer bulunmuştur.

Tablo 6.

Eğitim Durumuna Göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırmaları

	Eğitim durumu	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
Otizmli Bireylerde	İlköğretim	61	42,34	7,10	15	51	105,304	0,000*	1-3
Görülen Davranış	Lise	52	36,48	12,89	15	52			2-3
Kalıpları	Üniversite	87	55,91	4,26	46	60			
Otizmli Bireylerde	İlköğretim	61	20,90	4,33	8	29	86,294	0,000*	1-3
İletişim ve Çevreyle	Lise	52	19,19	6,79	8	29			2-3
Etkileşim	Üniversite	87	28,67	2,90	21	32			
Okul Öncesi Çocukların	İlköğretim	61	63,25	10,65	23	78	111,496	0,000*	1-3
Annelerinin Otizm	Lise	52	55,67	18,91	23	79			2-3
Farkındalığı Ölçeği	Üniversite	87	84,57	6,02	71	92			

* $p < 0,05$

Tablo 6’da annelerin eğitim durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği puanlarının karşılaştırmaları ANOVA testi kullanılarak verilmiştir.

Tablo 6 incelendiğinde, araştırmaya katılan annelerin eğitim durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları ve ölçeğe ait Otizmli Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları ve Otizmli Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Üniversite mezunu annelerin Otizmli Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizmli Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları, ilköğretim mezunu olan ve lise mezunu olan annelerin Otizmli Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizmli Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanlarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 7.

Mesleğe Göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırmaları

	Meslek	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
Otizml Bireylerde	Sağlık personeli/Psikolog	26	56,58	3,25	51	60	68,570	0,000*	1-4
	Öğretmen/Eğitimci	49	57,18	3,43	50	60			2-4
Görülen Davranış Kalıpları	Kuaför,esnaf,bankacı	35	48,06	3,76	42	53			
	Ev hanımı	84	37,06	10,93	15	47			
	Diğer	6	46,00	0,00	46	46			
Otizml Bireylerde	Sağlık personeli/Psikolog	26	29,04	2,58	25	32	80,019	0,000*	1-4
	Öğretmen/Eğitimci	49	29,00	3,05	23	32			2-4
İletişim ve Çevreyle Etkileşim	Kuaför,esnaf,bankacı	35	25,74	2,59	21	29			
	Ev hanımı	84	18,18	5,08	8	29			
	Diğer	6	27,17	0,41	27	28			
Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği	Sağlık personeli/Psikolog	26	85,62	4,26	81	92	83,962	0,000*	1-4
	Öğretmen/Eğitimci	49	86,18	5,40	74	92			2-4
	Kuaför,esnaf,bankacı	35	73,80	5,06	65	81			
	Ev hanımı	84	55,24	15,26	23	70			
	Diğer	6	73,17	0,41	73	74			

* $p < 0,05$

Tablo 7’de annelerin mesleğine göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği puanlarının karşılaştırmaları ANOVA testi kullanılarak verilmiştir.

Tablo 7 incelendiğinde, araştırmaya katılan annelerin mesleğine göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları ve ölçeğe ait Otizml Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları ve Otizml Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Ev hanımı olan katılımcı annelerin Otizml Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizml Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları, mesleği sağlık personeli/psikolog olan ve mesleği öğretmen/educator olan annelerin Otizml Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizml Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanlarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Tablo 8.

Çocuk Sayısına Göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırmaları

	Çocuk sayısı	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
	Bir çocuk	45	45,42	8,51	27	60	10,262	0,000*	1-4
Otizimli Bireylerde	İki çocuk	107	49,37	10,36	15	60			2-4
Görülen Davranış	Üç çocuk	41	44,54	12,40	17	60			3-4
Kalıpları	Dört çocuk	7	27,29	20,98	15	58			
	Bir çocuk	45	23,91	4,40	16	32	6,913	0,000*	1-4
Otizimli Bireylerde	İki çocuk	107	24,63	6,25	8	32			2-4
İletişim ve Çevreyle	Üç çocuk	41	23,37	6,11	12	32			3-4
Etkileşim	Dört çocuk	7	14,00	10,25	8	29			
Okul Öncesi	Bir çocuk	45	69,33	12,46	44	92	9,501	0,000*	1-4
Çocukların	İki çocuk	107	74,00	15,79	23	92			2-4
Annelerinin Otizm	Üç çocuk	41	67,90	18,22	29	92			3-4
Farkındalığı Ölçeği	Dört çocuk	7	41,29	31,23	23	87			

* $p < 0,05$

Tablo 8’de annelerin çocuk sayısına göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği puanlarının karşılaştırmaları ANOVA testi kullanılarak verilmiştir.

Tablo 8 incelendiğinde, araştırmaya katılan annelerin çocuk sayısına göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları ve ölçeğe ait Otizimli Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları ve Otizimli Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Dört çocuğu olan annelerin Otizimli Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizimli Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları, bir çocuğu olan, iki çocuğu olan ve üç çocuğu olan annelerin Otizimli Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizimli Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanlarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Tablo 9.

Otizm Kelimesini Duyma Durumuna Göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırmaları

	Otizm Kelimesini duyma	n	$\bar{x}$	s	t	p
Otizmlilerde Görülen Davranış Kalıpları	Hayır	61	36,61	10,76	-9,924	0,000*
	Evet	139	51,16	8,97		
Otizmlilerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim	Hayır	61	17,11	4,09	-14,168	0,000*
	Evet	139	26,78	4,59		
Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği	Hayır	61	53,72	14,24	-11,834	0,000*
	Evet	139	77,94	12,91		

* $p < 0,05$

Tablo 9’da annelerin otizm kelimesini duyma durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği puanlarının karşılaştırmaları bağımsız örneklem t testi kullanılarak verilmiştir.

Tablo 9 incelendiğinde, araştırmaya katılan annelerin otizm kelimesini duyma durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları ve ölçeğe ait Otizmlilerde Görülen Davranış Kalıpları ve Otizmlilerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Otizm kelimesini duyan annelerin Otizmlilerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizmlilerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları, otizm kelimesini duymayan annelerin Otizmlilerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizmlilerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanlarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 10.

Annelerin OSB Ne Anlama Geldiğini Bilme Göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırmaları

	OSB 'yi bilme	n	$\bar{x}$	s	t	p
Otizmlili Bireylerde	Hayır	73	38,05	10,39	-9,639	0,000*
Görülen Davranış Kalıpları	Evet	127	51,70	9,18		
Otizmlili Bireylerde İletişim	Hayır	73	18,41	4,82	-12,211	0,000*
ve Çevreyle Etkileşim	Evet	127	26,95	4,73		
Okul Öncesi Çocukların Annelerinin	Hayır	73	56,47	14,43	-11,019	0,000*
Otizm Farkındalığı Ölçeği	Evet	127	78,65	13,28		

* $p < 0,05$

Tablo 10'da annelerin OSB (Otizm Spektrum Bozukluğu) tanımını bilme durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği puanlarının karşılaştırmaları bağımsız örneklem t testi kullanılarak verilmiştir.

Tablo 10 incelendiğinde, araştırmaya katılan annelerin OSB (Otizm Spektrum Bozukluğu) tanımını bilme durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları ve ölçeğe ait Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları ve Otizmlili Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). OSB (Otizm Spektrum Bozukluğu) tanımını bilen annelerin Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizmlili Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları, OSB (Otizm Spektrum Bozukluğu) tanımını bilmeyen annelerin Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizmlili Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanlarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 11.

Otizm Farkındalık Ayını Bilme Durumuna Göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırmaları

	Otizm farkındalık ayını bilme	n	$\bar{x}$	s	t	p
Otizmlı Bireylerde	Bilemeyen	73	38,05	10,39	-9,639	0,000*
Görülen Davranış Kalıpları	Bilen	127	51,70	9,18		
Otizmlı Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim	Bilemeyen	73	18,41	4,82	-12,211	0,000*
	Bilen	127	26,95	4,73		
Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği	Bilemeyen	73	56,47	14,43	-11,019	0,000*
	Bilen	127	78,65	13,28		

* $p < 0,05$

Tablo 11’de annelerin Otizm Farkındalık Ayını bilme durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği puanlarının karşılaştırmaları bağımsız örneklem t testi kullanılarak verilmiştir.

Tablo 11 incelendiğinde, araştırmaya katılan annelerin Otizm Farkındalık Ayını bilme durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları ve ölçeğe ait Otizmlı Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları ve Otizmlı Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Otizm Farkındalık Ayını bilen annelerin Otizmlı Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizmlı Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları, Otizm Farkındalık Ayını bilmeyen annelerin Otizmlı Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizmlı Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanlarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 12.

Otizmli Bir Tanıdığı Olma Durumuna Göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırmaları

	Otizmli bir tanıdığı olma	n	$\bar{x}$	s	t	p
Otizmli Bireylerde	Yok	148	45,67	11,06	-2,172	0,031*
Görülen Davranış Kalıpları	Var	52	49,71	12,86		
Otizmli Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim	Yok	148	23,41	6,51	-1,636	0,103
	Var	52	25,06	5,49		
Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği	Yok	148	69,07	16,93	-2,050	0,042*
	Var	52	74,77	18,07		

Tablo 12’de annelerin Otizmli bir tanıdığıнын olması durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği puanlarının karşılaştırmaları bağımsız örneklem t testi kullanılarak verilmiştir.

Tablo 12 incelendiğinde, araştırmaya katılan annelerin Otizmli bir tanıdığıнын olması durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları ve ölçeğe ait Otizmli Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Otizmli bir tanıdığı olan annelerin Otizmli Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları, Otizmli bir tanıdığı olmayan annelerin Otizmli Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanlarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Katılımcı annelerin Otizmli bir tanıdığıнын olması durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği alt boyutu olan Otizmli Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark olmadığı belirlenmiştir ($p > 0,05$). Otizmli bir tanıdığı olan ve Otizmli bir tanıdığı olmayan annelerin Otizmli Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları benzer bulunmuştur.

BÖLÜM V

Tartışma

Araştırmanın bu bölümünde araştırma bulgularına dayanarak elde edilen tespitlerin literatürde yer alan diğer çalışmalarla kıyaslanarak tartışılmasına yer verilmiştir.

Bu araştırmaya katılan annelerin %30,50'sinin otizm kelimesini duymadığı, %36,50'sinin OSB (Otizm Spektrum Bozukluğu) ne demek bilmediği, %36,50'sinin Otizm farkındalık ayını bilmediği, %36,50'sinin Otizm hakkında bilgi sahibi olmadığı, %26'sının Otizmlili bir tanıdığına olduğu, %19,23'ünün Otizmlili bir akrabasının olduğu belirlenmiştir. Neng (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada annelerin %91'inin otizm kelimesine aşina oldukları, %65'nin ne demek olduğunu bildiği ve çevrelerinde otizmlili bireylerin olduğu belirlenmiştir. Ünalın'ının (2022) gerçekleştirdiği bir çalışmada katılımcı bireylerin %96'sinin otizmi duymuş olduğu, %76'sının otizmle ilgili bilgili olduğu rapor edilmiştir. Türkiye'de gerçekleştirilen bir başka çalışmada katılımcıların %93'ünün otizm kelimesini duydukları ve %63'ünün bu konuda bilgi sahibi oldukları belirlenmiştir (Karavus vd.,2016). Anwar'ın (2019) Pakistan sınırları içerisinde gerçekleştirdiği bir çalışmada katılımcıların %75'inin otizme aşina olduğu belirlenmiştir. Güneç 2020 yılında gerçekleştirdiği çalışmasında araştırmaya dahil olan katılımcıların büyük bir çoğunluğunun otizm kelimesini duyduğunu ifade etmiştir. Arslan (2023) da gerçekleştirdiği çalışmasında katılımcıların yüksek oranda otizmi duydularını ancak otizm bilgilerinin %56 olduğunu rapor etmiştir. Yapılan araştırmalara göre, katılımcıların büyük bir kısmı otizm kelimesini duymuş ve birçoğu bu konuyla aşina olmuştur. Ancak, bu aşinalığın tam anlamıyla bilgiye dönüşmediği ve bilgi düzeyinin değişkenlik gösterdiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan annelerin Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeğinin Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları alt boyutundan ortalama $46,72 \pm 11,65$ puan, Otizmlili Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim alt boyutundan ise $23,84 \pm 6,29$ puan aldıkları belirlenmiştir. Araştırmaya katılan anneler Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genelinden ortalama $70,56 \pm 17,37$ puan almıştır. Bu göre genel olarak katılımcıların otizm farkındalıklarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Biber ve arkadaşlarının

(2018) gerçekleştirdiği bir çalışmada katılımcı annelerinin otizm farkındalıklarının düşük ve orta düzeyde olduğu belirtilmiştir. Benzer bir bulguya Rakap tarafından 2016'da gerçekleştirilen bir çalışmada da rastlanmış ve katılımcıların otizme yönelik farkındalık düzeylerinin yeterli olmadığı ortaya konmuştur. Özçelik ve arkadaşlarının (2015) yaptığı araştırmada katılımcıların otizm hakkındaki bilgi ve farkındalıklarının eksik olduğunu ifade etmiştir. Başka bir çalışmada, katılımcıların otizm farkındalığının eksik olduğu ancak otizme yönelik eğitim sonrasında farkındalıklarının arttığı bulgulanmıştır (Kara ve Demirtaş, 2020). Hacıbrahimoglu ve Ustaoglu'nun (2019) çalışmasında katılımcıların, otizm hakkındaki bilgi ve farkındalıklarının yetersiz olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda genel perspektifte, otizm konusundaki farkındalık düzeyinin geliştirilmesi ve bilgi eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir.

Araştırmaya katılan annelerin yaş gruplarına göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları ve ölçeğe ait Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları ve Otizmlili Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark olmadığı ve annelerin yaş grupları fark etmeksizin Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizmlili Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları benzer bulunmuştur. Arslan'ının (2023) gerçekleştirdiği çalışma incelendiğinde katılımcılarda yaş gruplarına göre otizm farkındalığının farklı olmadığını ifade etmiştir. Başka bir çalışmada yaşın artması halinde otizme yönelik bilgi ve farkındalığın arttığı sonucuna varılmıştır (Sabuncuoğlu, 2016). Bu bulgunun aksine Pakistanda gerçekleştirilen bir çalışmada 30 yaşın altındaki katılımcıların otizme yönelik bilgi ve farkındalıklarının daha büyük yaş gruplarındaki katılımcılara göre yüksek olduğu saptanmıştır (Anwar vd.,2018). Bunun yanında Can ve arkadaşlarının (2021) 6 yaş ve altı çocuk sahibi ebeveynlerle yaptıkları çalışmada otizm bilgi ve farkındalık seviyesinin 35 yaşın altındaki ebeveynlerde anlamlı yüksek bulunmuştur.

Bu çalışmada, araştırmaya katılan annelerin eğitim durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları ve ölçeğe ait Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları ve Otizmlili Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark olduğu görülmüştür. Üniversite mezunu annelerin Otizmlili Bireylerde Görülen

Davranış Kalıpları, Otizmlili Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları, ilköğretim mezunu olan ve lise mezunu olan annelerin Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizmlili Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanlarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bu bulguya paralel olarak okul öncesi çocuk sahibi olan annelerle yapılan bir başka çalışmada da eğitim duruma göre annelerin otizm farkındalıklarının değiştiği belirlenmiş olup, eğitim seviyesi yüksek olan annelerin otizm farkındalıklarının yüksek olduğu saptanmıştır (Neng, 2021). Benzer şekilde Ünalın'ın (2022)'te gerçekleştirdiği çalışmada eğitimin artması halinde katılımcıların otizme yönelik bilgi ve farkındalıklarının da arttığı ifade edilmiştir. Toplumun geneline yönelik yapılan bir başka çalışmada aynı bulgulara rastlanmıştır ve eğitim seviyesi yüksek olarak bireylerde otizme ilişkin farkındalığın yüksek olduğu rapor edilmiştir (Dillenburger vd., 2013). Güneç (2020) Türkiye devlet hastanelerinde birinci basamağa başvuran ebeveynler üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında ebeveynlerin eğitim seviyeleri arttıkça otizme yönelik bilgi ve farkındalıklarının da artış gösterdiğini ifade etmiştir. Bu bulgulara benzer şekilde Balkı (2020) İzmir ilinde kurulu Bozyaka Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezinde ebeveynler ile gerçekleştirdiği çalışmasından eğitim düzeyinin otizme ait bilgi ve farkındalık üzerinde etkili olduğu ve yüksek eğitimli ebeveynlerin otizm hakkındaki bilgi ve farkındalıklarının yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. 2023 yılında Arslan tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada ilk ve ortaokul mezunu olan katılımcıların otizme dair farkındalıklarının lisans ve üstü düzeyde eğitim görmüş katılımcılardan düşük olduğu belirtilmiştir. Karavuş ve arkadaşları (2019) okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveynleriyle gerçekleştirdikleri çalışmada yükseköğretim düzeyinde eğitim almış olan ebeveynlerin otizm farkındalıklarının düşük eğitim düzeyindeki ebeveynlerden daha yüksek olduğunu rapor etmiştir. Bu bağlamda, eğitim seviyesinin otizm farkındalığına etkisinin pozitif yönlü olduğunu göstermektedir.

Araştırmaya katılan annelerin mesleğine göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları ve ölçeğe ait Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları ve Otizmlili Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark olduğu

tespit edilmiştir. Ev hanımı olan katılımcı annelerin Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizmlili Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları, mesleği sağlık personeli/psikolog olan ve mesleği öğretmen/eğitimci olan annelerin Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizmlili Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanlarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Bu bulguyu destekler nitelikte, Neng'in 2021'de gerçekleştirdiği araştırmada sağlık çalışanı ve eğitimci olan katılımcıların otizme yönelik farkındalıklarının ev hanımlarına göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir Arslan'ının (2023) "Otizmlili Bireylere Yönelik Toplumsal Farkındalık Düzeyinin İncelenmesi" adlı çalışmasında da ev hanımlarının otizm farkındalıklarının diğer meslek gruplarındaki katılımcılardan düşük olduğu raporlanmıştır. Gölbaşı ve arkadaşları (2021) tarafından yapılan bir çalışmada doktorların otizme yönelik farkındalıkları son derece yüksek bulunmuştur. Benzer şekilde bir diğer çalışmada doktor, hemşire ve öğretmenlerin otizme yönelik bilgi-tutum ve farkındalıkların diğer meslek gruplarından daha iyi düzeyde olduğu ifade edilmiştir (Biber vd.,2018). Bu bağlamda meslek grupları arasında otizm farkındalığı konusunda belirgin farklılıklar olduğu ve sağlık personeli/psikolog ve öğretmen/eğitimci gibi meslek gruplarının genellikle daha yüksek bir otizm farkındalığına sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan annelerin çocuk sayısına göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları ve ölçeğe ait Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları ve Otizmlili Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Dört çocuğu olan annelerin Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizmlili Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları, bir çocuğu olan, iki çocuğu olan ve üç çocuğu olan annelerin Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizmlili Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanlarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Gölbaşı ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen araştırmada çocuk sahibi olan katılımcıların

otizm spektrum bozukluğuna yönelik tutum ve farkındalık düzeylerinin çocuk sahibi olmayan katılımcılardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çelik (2022) tarafından Ankara ilinde yapılan bir çalışmada katılımcıların çocuk sayılarının otizm spektrum bozukluğuna ilişkin farkındalık düzeylerinde etkili olmadığı belirtilmiştir. Tüm bu buğuların aksinde Arslan'ının (2023) yaptığı çalışma, çocuk sahibi olma durumu ile otizm spektrum bozukluğuna yönelik toplumsal tutum arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiş ve çocuk sahibi olan bireylerin otizm spektrum bozukluğuna yönelik tutumlarının daha olumsuz olduğunu belirlemiştir.

Araştırmaya katılan annelerin otizm kelimesini duyma ve tanımını bilme durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları ve ölçeğe ait Otizmlı Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları ve Otizmlı Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir. Otizm kelimesini duyan ve tanımını bilen annelerin Otizmlı Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizmlı Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları, otizm kelimesini duymayan ve tanımını bilmeyen annelerin Otizmlı Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları, Otizmlı Bireylerde İletişim ve Çevreyle Etkileşim puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanlarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Yapılan araştırmalar, otizmle ilgili farkındalık düzeyinin, bireylerin otizmi duyup duymamaları ve otizm hakkındaki bilgi düzeyleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Ünalın (2022) tarafından gerçekleştirilen bir çalışma, otizmi duyan ve bilgi sahibi olduğunu belirten katılımcıların, otizmi duymayan ve bilgi sahibi olmadığını ifade eden katılımcılara kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek otizm farkındalığına sahip olduklarını ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Sabuncuoğlu'nun (2016) araştırmaları, otizmi duyan katılımcıların otizm farkındalıkları ve bilgi düzeylerinin, otizmi duymayanlara göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, otizmle ilgili bilgi sahibi olmanın, bireyin otizm farkındalığını olumlu yönde etkileyebileceğini göstermektedir. Neng'in (2021) çalışması da benzer bir trendi desteklemektedir. Araştırma, otizmi daha önce duyan annelerin ve otizmlı bireyleri görmüş veya çevresinde otizmlı birey bulunan katılımcıların, diğerlerine kıyasla daha yüksek farkındalık düzeylerine sahip olduklarını göstermiştir. Bu bulgular, otizmle ilgili farkındalığın bireylerin

deneyimleri, bilgi seviyeleri ve maruz kaldıkları durumlarla doğrudan ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla, toplumda otizm farkındalığını artırmak için bilgi paylaşımı ve eğitim programları gibi önlemler, özellikle otizmi duymayan veya bilgi sahibi olmayan bireyler için önemli olabilir.

Araştırmaya katılan annelerin otizmlili bir tanıdığına olması durumuna göre Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları ve ölçeğe ait Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark olduğu tespit edilmiştir. Otizmlili bir tanıdığı olan annelerin Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanları, Otizmlili bir tanıdığı olmayan annelerin Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları puanları ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği genel puanlarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Literatürde yapılan araştırmalarda çok sayıda çalışmada benzer bulguya rastlanmıştır. Ünalan'ın 2022'de gerçekleştirdiği çalışmada otizmlili bireyleri tanıyan ve çevresinde otizmlili bireyler olan katılımcıların otizm farkındalık düzeylerinin literatürle uyumlu bir şekilde yüksek olduğunu ortaya konmuştur. Bu çalışmayla büyük benzerlik taşıyan ve okul öncesi dönemde çocuk sahibi olan annelerle gerçekleştirilen bir başka çalışmada ailelerinde otizmlili biri olan veya otizmlili bir tanıdığı olan katılımcıların ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeğinden ve Otizmlili Bireylerde Görülen Davranış Kalıpları puanları alt faktöründen aldıkları puanların ailelerinde otizmlili biri olmayan veya otizmlili birini tanımayan katılımcılardan yüksek olduğu görülmüştür (Neng, 2021). Bir başka çalışma olan Sürmen ve diğerleri'nin (2015) araştırmasında, otizmlili bir bireyle daha önce karşılaşanların otizm spektrum bozukluğu (OSB) hakkında farkındalık düzeylerinin, daha önce karşılaşmamış olanlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.. Töret ve arkadaşlarının (2014) çalışmasında ise, yakın çevresinde otizm tanılı birey olanların bilgi düzeylerinin anlamlı bir şekilde yüksek çıktığı görülmüştür. Yangın'ın (2016) çalışmasında otizmlili yakını bulunanların, bulunmayan katılımcılara göre otizme dair farkındalıklarının yüksek olduğu saptanmıştır. Sabuncuoğlu'nun (2016) çalışmasında ise, sınıfında özel eğitim öğrencisi bulunan eğitimcilerin otizm bilgi düzeyleri istatistiksel bir fark olmasa da daha yüksek bulunmuştur. Bu bulguların dışında Arslan'ın (2023) çalışmasında katılımcıların

yakın çevrelerinde otizmlili birey olup olmama durumuna göre otizme yönelik farkındalıklarının arasında fark olmadığı saptanmıştır. Bu bulgular, bireylerin doğrudan deneyimlerinin, otizm konusundaki farkındalıklarını olumlu yönde etkileyebileceğini göstermektedir.

BÖLÜM VI

Sonuç ve Öneriler

Sonuç

Odak noktası "Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığının Belirlenmesi" olan bu çalışmanın sonuçları, önemli bulgular ve çıkarımlar içermektedir. Otizm, gelişimsel bir bozukluk olup, erken tanı ve müdahalenin hayati öneme sahip olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, okul öncesi dönemdeki çocukların annelerinin otizm farkındalığı, çeşitli faktörlerle etkilenebilir ve bu etkilerin belirlenmesi, daha etkili eğitim ve bilinçlendirme stratejileri geliştirmek adına önem arz etmektedir. Çalışmanın sonuçları, annelerin otizm konusundaki bilgi düzeyini, eğitim seviyelerini, meslek gruplarını, çocuk sayısını ve çevresel etkileri ele alarak geniş bir perspektif sunmaktadır. Bu bağlamda, elde edilen bulgular, otizm farkındalığını artırmak ve erken müdahaleye olanak tanımak amacıyla önemli ipuçları sunmakta olup, sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Araştırmada okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin üçte birlik kısmının otizm kelimesini duymadığı ve otizm spektrum bozukluğu hakkında bilgi sahibi olmadığı belirlenmiştir.

Annelerin otizm farkındalık düzeylerinin yüksek olmadığı, düşük farkındalık düzeyinde olan anneler olsa da genel seviyenin orta olduğu görülmüştür.

Araştırma kapsamına alınan annelerin otizm spektrum bozukluğuna yönelik farkındalıklarının yaş gruplarına göre değişmediği, yaş gruplarına bakılmaksızın otizm farkındalık düzeylerinin benzer olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan annelerin eğitim durumlarına göre otizme ilişkin farkındalıklarının arasında fark olduğu ve yüksek eğitilmiş annelerin otizm farkındalıklarının düşük eğitimlilere göre fazla olduğu saptanmıştır.

Annelerin mesleklerine göre otizm farkındalıkları incelendiğinde, sağlık çalışanı ve eğitimci olan annelerin otizm spektrum bozukluğuna yönelik farkındalıklarının ev hanımı olan annelerden yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çok sayıda çocuk sahibi olan annelerin otizm spektrum bozukluğu farkındalık düzeylerinin az sayıda çocuğu olanlardan daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Otizm kelimesini duyan ve otizm spektrum bozukluğu hakkında bilgi sahibi olan annelerin otizme yönelik farkındalık düzeylerinin, otizm kelimesini duymayan ve otizm spektrum bozukluğu hakkında bilgi sahibi olmayanlardan fazla olduğu görülmüştür.

Annelerin otizimli bireylere aşinalık durumlarına göre otizm farkındalıkları incelendiğinde; çevresinde otizimli birey bulunan annelerin otizm spektrum bozukluğuna yönelik farkındalıklarının diğer annelerden yüksek olduğu belirlenmiştir.

Yukarıdaki sonuçları özetleyecek olursak, kku öncesi dönemde çocuğu olan annelerin otizm hakkında bilgi sahibi ve farkındalığının düşük olduğu, ancak eğitimli, sağlık çalışmanı veya çocuğu olan annelerde farkındalığın daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca otizmi duyan ve etrafında otizimli olan annelerin farkındalığının diğerlerinden daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bulgular, genelde düşük olan otizm farkındalığının eğitim, meslek ve çevresel etmenlerle değişebileceğini göstermektedir.

Öneriler

Araştırma sonuçları doğrultusunda, okul öncesi dönemde çocukları olan annelerin otizm farkındalığına dair uygulamalara ve ilerideki araştırmalara yönelik aşağıdaki öneriler getirilebilir.

Uygulamalar için Öneriler

Otizm konusunda bilinçlendirme çabalarının ve eğitim programlarının, genel bilgi düzeyini artırmak adına daha geniş bir kitleye ulaşması ve bu konuda doğru bilgiye erişimi kolaylaştırması önemlidir.

Yüksek eğitim seviyesine sahip annelerin otizm farkındalığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, genel nüfusun bilinç düzeyini artırmak adına, okul öncesi dönemde çocuğu olan annelere yönelik özel eğitim programları geliştirilebilir.

Sağlık çalışanları ve eğitimci olan annelerin otizm farkındalığının daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu gruplara yönelik düzenlenecek özel bilgilendirme etkinlikleri, bu annelerin bilgi düzeyini daha da artırabilir ve toplum içinde örnek teşkil edebilir.

Çocuk sayısının otizm farkındalığı üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Çok sayıda çocuk sahibi olan annelere yönelik, çocuk sayısına uygun olarak düzenlenecek özel programlar, bilinçlenmelerini destekleyebilir.

Otizmi duyan ve bu konuda bilgi sahibi olan annelerin farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda, genel toplumu bilgilendirmek için medya kampanyaları, sosyal medya iletişimi ve topluluk etkinlikleri gibi stratejiler kullanılabilir.

Otizimli bireylerle yakın temas halinde olan ve onları tanıyan annelerin farkındalıklarının diğer annelerden yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumu dikkate alarak, otizimli bireylerin aileleri için özel destek programları oluşturulabilir, böylece bu anneler birbirleriyle deneyimlerini paylaşabilir ve bilgi alışverişinde bulunabilirler.

İlerideki Araştırmalar için Öneriler

Bu araştırma Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet'indeki okul öncesi dönemde çocuğu olan anneler ile sınırlı olduğundan görece düşük bir örnekleme yürütülmüştür. Bu bağlamda ileri ki araştırmalarda örneklem sayısı genişletilerek daha büyük kitleler üzerinde araştırmalar yürütülebilir.

Bu araştırmada okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin otizm farkındalığı değerlendirilmiştir. İleriki araştırmalarda OSB tanısı almış çocuğu olan benzer sosyodemografik özelliklere sahip annelerin de yer aldığı ve iki grubun otizm farkındalıklarının karşılaştırıldığı çalışmalarda yürütülebilir.

Araştırmada okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin sosyodemografik özelliklerinin otizm farkındalıkları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bundan sonra gerçekleştirecek olan çalışmalarda sosyodemografik özelliklerin yanı sıra diğer durumların da otizm farkındalığı üzerindeki etkileri incelenebilir.

Kaynakça

- Dembosky, J. W. (2020). *The Everyday Challenges Faced by Young Adults with Autism and Their Parents* (Doctoral dissertation, Indiana University of Pennsylvania).
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical of Mental Disorders* (5th ed.). Arlington VA: American Psychiatric Association.
- Gölbaşı, H., Demirel, Y., Karaca, S. N., Çiçek, A. U., VE Sarı, S. A. (2021). Sivas İl Merkezi'nde Otizm Spektrum Bozukluğunun (OSB) Yaygınlığı ve Aile Sağlığı Merkezleri Sağlık Çalışanlarının OSB Farkındalıkları. *Çukurova Medical Journal*, 46(3), 998-1008.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2022). *Data & Statistics on Autism Spectrum Disorder*.
- Demirkaya, S. K. (2019). Otizm neden artışta?. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 22(2), 123-4.
- Boyd, B. A., & Shaw, E. (2010). *Autism in the Classroom: A Group of Students Changing in Population and Presentation*.
<https://doi.org/10.1080/10459881003744552> [Internet]. 2010 May 19 [cited 2022 Jun 12]; 54(4), 211–9.
- Vahia, V. N. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders 5: A quick glance. *Indian J Psychiatry*, 55(3), 220.
- Gürbüz Özgür, B. Aksu, H., & Eser, E. (2019). Validity and reliability of the Turkish version of the knowledge about childhood autism among health workers questionnaire. *Psychiatry and Clinical Psychopharmacology*, 29(4), 765-73.
- Kuhn, R., & Cahn, C. H. (2004). Eugen Bleuler's concepts of psychopathology. *Hist Psychiatry*, 15(59), 361–6.
- İftar, G. K., & İftar, E. T. (2012). Otizm spektrum bozukluğuna genel bakış.

- Williams, B. F., & Williams, R. L. (2011). *Effective programs for treating autism spectrum disorder: Applied behavior analysis models*. NY and London.
- Frazier, T. W., Youngstrom, E. A., Speer, L., Embacher, R., Law, P., Constantino, J., & Hardan, A. Y. (2012). Validation of Proposed DSM-5 Criteria for Autism Spectrum Disorder. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 51(1), 28–40.e3. doi:10.1016/j.jaac.2011.09.021
- Bishop, S. L., Havdahl, K. A., Huerta, M., & Lord, C. (2016). Subdimensions of social-communication impairment in autism spectrum disorder. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*
- Rotheram-Fuller, E., Kasari, C., Chamberlain, B., & Locke, J. (2010). Social involvement of children with autism spectrum disorders in elementary school classrooms. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(11), 1227–1234.
- Boyle, C. A., Boulet, S., Schieve, L. A., Cohen, R. A., Blumberg, S. J., Yeargin-Allsopp, M., Visser, S., & Kogan, M. D. (2011). Trends in the Prevalence of Developmental Disabilities in US Children, 1997-2008. *PEDIATRICS*, 127(6), 1034–1042. doi:10.1542/peds.2010-2989.
- Misra, V. (2014). The Social Brain Network and Autism. *Annals of Neurosciences*, 21(2). doi:10.5214/ans.0972.7531.210208.
- Fattorusso, A., Di Genova, L., Dell’Isola, G., Mencaroni, E., & Esposito, S. (2019). Autism Spectrum Disorders and the Gut Microbiota. *Nutrients*, 11(3), 521–. doi:10.3390/nu11030521.
- Lord, C., Elsabbagh, M., Baird, G., & Veenstra-Vanderweele, J. (2018). Autism spectrum disorder. *The Lancet*, (), S0140673618311292–. doi:10.1016/S0140-6736(18)31129-2.
- Jones, E. J. H., Gliga, T., Bedford, R., Charman, T., & Johnson, M. H. (2014). Developmental pathways to autism: A review of prospective studies of infants at risk. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 39(), 1–33. doi:10.1016/j.neubiorev.2013.12.001.

- Ogundele, M. O. (2018). Behavioural and emotional disorders in childhood: A brief overview for pediatricians. *World Journal of Clinical Pediatrics*, 7(1), 9–26. doi:10.5409/wjcp.v7.i1.9.
- Masi, A., DeMayo, M. M., Glozier, N., & Guastella, A. J. (2017). An Overview of Autism Spectrum Disorder, Heterogeneity and Treatment Options. *Neuroscience Bulletin*, 33(2), 183–193. doi:10.1007/s12264-017-0100-y.
- Kapp, S. K., Gillespie-Lynch, K., Sherman, L. E., & Hutman, T. (2013). Deficit, difference, or both? Autism and neurodiversity. *Developmental Psychology*, 49(1), 59–71. doi:10.1037/a0028353.
- Autism Speaks, (2023). Otizm nedir. Erişim tarihi: 1 Aralık 2023 <https://www.autismspeaks.org/autism-facts-and-figures>
- Rakap, S., Bırkan, B., & Kalkan, S. (2017). Türkiye’de Otizm Spektrum Bozukluğu ve Özel Eğitim. *Tohum Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı*.
- Modabbernia, A., Velthorst, E., & Reichenberg, A. (2017). Environmental risk factors for autism: an evidence-based review of systematic reviews and meta-analyses. *Molecular Autism*, 8, 13. doi:10.1186/s13229-017-0121-4
- Curran, E. A., O'Neill, S. M., Cryan, J. F., Kenny, L. C., Dinan, T. G., Khashan, A. S., et al. (2015). Birth by caesarean section and development of autism spectrum disorder and attention-deficit/hyperactivity disorder: a systematic review and meta-analysis. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 56, 500-508. doi:10.1111/jcpp.12351
- Windham, G. C., Anderson, M., Lyall, K., Daniels, J. L., Kral, T. V. E., Croen, L. A., et al. (2019). Maternal Pre-pregnancy Body Mass Index and Gestational Weight Gain in Relation to Autism Spectrum Disorder and other Developmental Disorders in Offspring. *Autism Research*, 12, 316-327. doi:10.1002/aur.2051
- Conti, E., Mazzotti, S., Calderoni, S., Saviozzi, I., & Guzzetta, A. (2013). Are children born after assisted reproductive technology at increased risk of autism spectrum disorders? A systematic review. *Human Reproduction*, 28, 3316-3327. doi:10.1093/humrep/det343

- Lord, C., Brugha, T. S., Charman, T., Cusack, J., Dumas, G., Frazier, T., et al. (2020). Autism spectrum disorder. *Nature Reviews Disease Primers*, 6, 1-23. doi:10.1038/s41572-020-0206-1
- Lee, S. H., Ripke, S., Neale, B. M., Faraone, S. V., Purcell, S. M., Perlis, R. H., et al. (2013). Genetic relationship between five psychiatric disorders estimated from genome-wide SNPs. *Nature Genetics*, 45, 984-994. doi:10.1038/ng.2711
- Sebat, J., Lakshmi, B., Malhotra, D., Troge, J., Lese-Martin, C., Walsh, T., et al. (2007). Strong association of de novo copy number mutations with autism. *Science*, 316, 445-449. doi:10.1126/science.1138659
- Sanders, S. J., He, X., Willsey, A. J., Ercan-Sencicek, A. G., Samocha, K. E., Cicek, A. E., et al. (2015). Insights into Autism Spectrum Disorder Genomic Architecture and Biology from 71 Risk Loci. *Neuron*, 87, 1215-1233. doi:10.1016/j.neuron.2015.09.016
- Sanders, S. J., Murtha, M. T., Gupta, A. R., Murdoch, J. D., Raubeson, M. J., Willsey, A. J., et al. (2012). De novo mutations revealed by whole-exome sequencing are strongly associated with autism. *Nature*, 485, 237-241. doi:10.1038/nature10945
- Sestan, N., & State, M. W. (2018). Lost in Translation: Traversing the Complex Path from Genomics to Therapeutics in Autism Spectrum Disorder. *Neuron*, 100, 406-423. doi:10.1016/j.neuron.2018.10.020
- Ergenekon, Y. (2021). Türkiye’de otizm spektrum bozukluğu olan gençlerin yetişkinliğe geçişinin ve istihdamının desteklenmesi, Tohum Otizm Vakfı Değerlendirme ve Gelişim Raporları .
- Ulgar, Ş.B. (2019). Otizm spektrum bozukluğu tanılı çocuğu olan annelerde anti-purkinje hücre antikorları ve DNA hasarının değerlendirilmesi. Uzmanlık Tezi. Harran Üniversitesi. Şanlıurfa.
- Kuder, S.J. ve Accardo, A. (2018). What works for college students with autism spectrum disorder. *J Autism Dev Disord*, 48(3), 722–731.

- Hyman, S. L., Levy, S. E., Myers, S. M., Kuo, D. Z., Apkon, S., Davidson, L. F., Ellerbeck, K. A., Foster, J. E. A., Noritz, G. H., & Leppert, M. O. (2020). Identification, evaluation, and management of children with autism spectrum disorder. *Pediatrics*, 145(1).
- Pandina, G., Ring, R. H., Bangerter, A., & Ness, S. (2020). Current approaches to the pharmacologic treatment of core symptoms across the lifespan of autism spectrum disorder. *Psychiatric Clinics*, 43(4), 629–645.
- Volkmar, F., Siegel, M., Woodbury-Smith, M., King, B., McCracken, J., & State, M. (2014). Practice parameter for the assessment and treatment of children and adolescents with autism spectrum disorder. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 53(2), 237–257.
- Clark, E., Zhou, Z., & Du, L. (2019). Autism in China: Progress and challenges in addressing the needs of children and families. *International Journal of School & Educational Psychology*, 7(2), 135–146.
- Kazantzis, N., Luong, H. K., Usatoff, A. S., Impala, T., Yew, R. Y., & Hofmann, S. G. (2018). The processes of cognitive behavioral therapy: A review of meta-analyses. *Cognitive Therapy and Research*, 42(4), 349–357.
<https://doi.org/10.1007/s10608-018-9920-y>
- Thabtah, F. (2019). Machine learning in autistic spectrum disorder behavioral research: A review and ways forward. *Informatics for Health and Social Care*, 44(3), 278–297.
- Ganz, J. B., & Simpson, R. L. (2019). *Interventions for Individuals with Autism Spectrum Disorder and Complex Communication Needs*. Augmentative and Alternative Communication Series. ERIC.
- Friedman, L., & Sterling, A. (2019). A review of language, executive function, and intervention in autism spectrum disorder. *Seminars in Speech and Language*, 40(04), 291–304.
- Van Volkenburg, J. B. (2021). *A Case Study Investigating Therapy Methods Used by Speech Language Pathologists Working with Children with Autism Spectrum Disorders*. West Virginia University.

- Zhang, Y., Song, W., Tan, Z., Zhu, H., Wang, Y., Lam, C. M., Weng, Y., Hoi, S. P., Lu, H., & Chan, B. S. M. (2019). Could social robots facilitate children with autism spectrum disorders in learning distrust and deception? *Computers in Human Behavior*, 98, 140–149.
- Seach, D. (2012). *Interactive play for children with autism*. Routledge.
- Hanna, N., Lydon, H., Holloway, J., Barry, L., & Walsh, E. (2021). Apps to teach social skills to individuals with autism Spectrum disorder: A review of the embedded behaviour change procedures. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*, 1–17.
- Wimpory, D., & Gwilym, E. (2019). Musical interaction therapy for children with autistic spectrum conditions (ASCs): Underlying rationale, clinical practice and research evidence. *Music Therapy and Autism Across the Lifespan: A Spectrum of Approaches*. London: Jessica Kingsley Publishers, 97–136.
- Ansdell, G. (2016). *How music helps in music therapy and everyday life*. Routledge.
- Masi, A., DeMayo, M. M., Glozier, N., & Guastella, A. J. (2017). An overview of autism spectrum disorder, heterogeneity and treatment options. *Neuroscience Bulletin*, 33(2), 183–193.
- Şimşek, N. (2014). *Farkındalık bilinci*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Redlich, F. C., Hollingshead, A. B., ve Bellis, E. (1955). Social class differences in attitudes toward psychiatry. *American Journal of Orthopsychiatry*, 25(1), 60-70.
- Mengi, A. (2019). *Sosyolojik boyutlarıyla otizm*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Mazefsky, C. A., Herrington, J., Siegel, M., Scarpa, A., Maddox, B. B., & Scahill, L. (2013). The role of emotion regulation in autism spectrum disorder. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 52(7), 679-688.
- Lord, C., Brugha, T. S., Charman, T., Cusack, J., Dumas, G., Frazier, T., (2020). Autism spectrum disorder. *Nature Reviews Disease Primers*, 6, 1-23.

- Darıca, N., Abidoğlu, Ü. ve Gümüşcü, Ş. (2017). Otizm ve otistik çocuklar. 6. Basım. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Chansa-Kabali, T., Nyoni, J., & Mwanza, H. (2019). Awareness and Knowledge Associated with Autism Spectrum Disorders Among University Students in Zambia. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 49(9), 3571-3581.
- Alsehemı, M. A., Abousaadah, M. M., Sairafi, R. A., Jan, M. M. Public awareness of autism spectrum disorder. *Neurosciences (Riyadh)*, 22, 213-215.
- Alsehemı, M. A., Abousaadah, M. M., Sairafi, R. A., & Jan, M. M. (2017). Public awareness of autism spectrum disorder. *Neurosciences (Riyadh)*, 22(3), 213-215.
- Luleci, N. E., Hıdıroğlu, S., Karavus, M., Celik, S., Cetiner, D., & Koc, E. (2016). A study exploring the autism awareness of first grade nursing and medical students in Istanbul, Turkey. *Journal of Pakistan Medical Association*, 66(7), 916-921.
- Biber, K., Cankorur, H., Akçay, Z. N., & Şumnulu, B. (2018). Çocukları Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Annelere Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Farkındalık Eğitimi. *Journal of Turkish Studies*.
- Karabekiroğlu, K., Cakin-Memik, N., Özcan-Özel, N., Toros, O., Öztıp, F., Özbaran, D., ve Aydın, C. (2009). DEHB ve Otizm ile İlgili Bilgi Düzeyleri ve Damgalama: Sınıf Öğretmenleri ve Anababalarla Çok Merkezli Bir Çalışma. *Klinik Psikiyatri*, 12, 79-89.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri (22.bas.)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. Ankara.
- Karavuş, M., Altaş, Z. M., Hıdıroğlu, S., Arı, N., Bagriacık, F., Gençay Can, A., & Güner, Ç. Z. (2019). 6 Yaş Altı (Okul Öncesi) Çocukların Ebeveynlerinde Otizm Bilgi Düzeyinin Ölçülmesi. 3. Uluslararası 21. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Bildiriler Kitabı, 1279-1280. Antalya, Kasım 26-30.

- Arslan, K. (2023). Otizimli Bireylere Yönelik Toplumsal Farkındalık Düzeyinin İncelenmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(34), 28-47.
- Anwar, M. S., Tahir, M., Nusrat, K., & Khan, M. R. (2018). Knowledge, Awareness, and Perceptions Regarding Autism Among Parents in Karachi, Pakistan. *Cureus*, 10(9), 3299.
- Rakap, S., Balikci, S., Parlak-Rakap, A., & Kalkan, S. (2016). An Analysis of Turkish Pre-Service Teachers' Knowledge of Autism Spectrum Disorder: Implications For Teacher Preparation Programs. *SAGE Open*, 6(3), 1-11. doi:10.1177/2158244016668853.
- Özçelik, A. A., Soysal, Ş., Arhan, E., Demir, E., Gücüyener, K., & Serdaroğlu, A. (2015). Autism Spectrum Disorder Management Practices and Level of Knowledge Among General Pediatricians. *Gazi Medical Journal*, 26(4).
- Kara, H., ve Demirtaş, M. S. (2020). Increasing The Awareness Of Autism Spectrum Disorder With Training Of Pre-School Teachers And School Counselors in Turkey. *Journal of Child Science*, 10(1), 246-257.
- Hacıbrahimoğlu, B., ve Ustaoglu, A. (2019). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara İlişkin Bilgi ve Tutumlarının İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 491-506.
- Sabuncuoğlu, M., Cebeci, S., & Rahbar, M. (2015). Autism Spectrum Disorder And Attention Deficit Hyperactivity Disorder: Knowledge And Attitude Of Family Medicine Residents İn Turkey Otizm Spektrum Bozukluğu Ve Dikkat Eksikliği Hiperaktivite. *Turkish Journal Of Family Medicine And Primary Care*, 9(2), 46-53.
- Can, A., Güner, Ç. Z., Lüleci, E., Bağrıaçık, F., Karavuş, M., Arı, N., ve diğerleri (2021). Altı Yaş Altı Çocukların Ebeveynlerinde Otizm Bilgi Düzeyinin Ölçülmesi. *TJTFB*, 12(1), 12-21.
- Dillenburger, K., Jordan, J. A., McKerr, L., Devine, P., & Keenan, M. (2013). Awareness and knowledge of autism and autism interventions: A general population survey. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 7(12), 1558-1567.

- Güneç, V. (2020). Birinci Basamağa Başvuran Ebeveynlerde, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB)'ye Yönelik Bilgi ve Farkındalık Durumlarının Araştırılması (Doktora tezi). İstanbul: TC Sağlık Bilimleri Üniversitesi Haydarpaşa Numune Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Balkı, İ. (2020). Ebeveynlerin Otizm Spektrum Bozukluğu Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi (Tıpta uzmanlık tezi). İzmir: T.C. Sağlık Bilimleri Üniversitesi İzmir Bozyaka Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Gölbaşı, H., Demirel, Y., Karaca, S. N., Çiçek, A. U., & Sarı, S. A. (2021). Sivas İl Merkezi'nde Otizm Spektrum Bozukluğunun (OSB) Yaygınlığı ve Aile Sağlığı Merkezleri Sağlık Çalışanlarının OSB Farkındalıkları. Çukurova Medical Journal, 46(3), 998-1008.
- Sürmen, A., Hidiroğlu, S., Usta, H. H., Awiwi, M., Oğuz, S. A., Karavuş, M., & Karavuş, A. (2015). Study Exploring Knowledge, Attitudes And Behaviours Towards Autism Among Adults Applying to A Family Health Center in Istanbul. Northern Clinics of Istanbul, 2(1), 13-18.
- Töret, G., Özdemir, S., Selimoğlu, Ö. G., & Özkubat, U. (2014). Otizmlili Çocuğa Sahip Olan Ebeveynlerin Görüşleri: Otizm Tanımlamaları ve Otizmin Nedenleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 15(1), 1-14.

EKLER

Ek-1. Anket Formu

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN ANNELERİNİN OTİZM FARKINDALIĞI ARAŞTIRMASI

Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Özel Eğitim Yüksek lisans öğrencisiyim, Yaptığım bu çalışmada Otizm Farkındalığı konusunu işliyorum. Sizin bu konudaki deneyimleriniz bizim için çok önemlidir.

Vereceğiniz cevaplar gizli tutularak hiçbir makama, öğretmene veya okul yöneticisi ile paylaşılmayacaktır, tek tek değerlendirilmeyerek, toplu olarak değerlendirilecektir. Ayrıca, okul ismi de yazılmayacaktır.

Eğer bu anketi cevaplamak istemiyorsanız, lütfen cevaplamadan boş olarak geri gönderiniz.

Aşağıdaki soruları yanıtladığınız bize yardımcı olursanız seviniriz. Şimdiden teşekkür ederim.

Kişisel Bilgileriniz

1-Yaşınız: .....

2- Kaç çocuğunuz bulunmaktadır: .....

3- Eğitim Durumunuz:

A) Okuryazar değil B) Okuryazar C) İlkokul D) Ortaokul E) Lise F) Üniversite

4- Mesleğiniz nedir: A) Sağlık Personeli/Psikolog B) Öğretmen/Eğitici C) Kuaför, esnaf, bankacı vb. halk ile iç içe olan meslekler D) Ev Hanımı E) Diğer: .....

Otizmle ilgili Sorular

OSB Bilgi Düzeyi Formu

1- Daha önce Otizm Spektrum Bozukluğu tanısını duydunuz mu?

A. Evet B. Hayır

2- OSB (Otizm Spektrum Bozukluğu) ne demek biliyor musunuz?

A. Evet B. Hayır

3- Otizm Farkındalık Ayı hangi aydır?

A. Şubat B. Nisan C. Eylül D. Aralık

4-Otizm hakkında bilginiz var mıdır?

A. Evet (Cevabınız Evet ise5. Soruyu cevaplandırınız)

B. Hayır

5- Otizm hakkındaki bilgi kaynağınız nedir? (Varsa birden fazla cevap verebilirsiniz)

- a) İnternet, sosyal medya, TV, Radyo
 b) Okul, kurs vb.
 c) Sağlık Çalışanlarından
 d) Diğer (.....)

6- Otizml bir tanıdığınız var mı?

- A. Yok B. Var (Cevabınız Var ise 7,8,9. Soruları yanıtlayınız, yok ise 10.soruya geçiniz)

7- Otizml tanıdığınızın Yakınlık Derecesi:

- a) Çocuğum
 b) Akrabam
 c) Diğer (.....)

8- Otizml tanıdığınızın Yaşı: (.....)

9-Otizml tanıdığınızın Cinsiyeti: ( ) Kadın ( ) Erkek

Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği (AOFÖ)

Lütfen aşağıdaki yazılan ifadeleri dikkatlice okuyunuz, ve durumunuza düşen seçeneği işaretleyiniz.

Yanlış	Kararsızım	Kısmen Doğru	Kesinlikle doğru
1	2	3	4

	1	2	3	4
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				
11				
12				
13				
14				
15				
16				
17				
18				

19	Günlük yaşamda düzen değişikliklerine aşırı tepki verebilirler.				
20	Çocuğun ağlaması, ambulans sesi ve çeşitli uğultulara karşı aşırı tepki verip öfke nöbeti geçirebilirler.				
21	Öfke nöbeti sırasında Dokunulmaktan/durdurulmaktan hoşlanmazlar.				
22	Öfke nöbeti sırasında sakin bir şekilde sakin bir şekilde sakin bir odaya alınılırsa nöbetleri kısa sürede geçer.				
23	Sizin yaptığınız şeyi kopyalayabilir (örneğin; size bay bay demek için el sallar, el çırpır ya da size komik sesler çıkardığınızda o da çıkarır).				

Ek-2. Ölçek Kullanım İzinleri**Ölçek Kullanım İzni Başvurusu**

burak neng <nengburak@hotmail.com>

19 Aralık 2022

11:03

Alıcı: ahmet çin <cinahmet278@gmail.com>

Kullanabilirsiniz ,teziniz de başarılar dilerim.

Gönderen: ahmet çin <cinahmet278@gmail.com>

Gönderildi: 16 Aralık 2022 Cuma 12:41

Kime: nengburak@hotmail.com

<nengburak@hotmail.com>

Konu: Ölçek Kullanım İzni Başvurusu

Sayın Dr. Burak NENG

Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, halk sağlığı anabilim' dalında yapmış olduğunuz "Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeğinin Oluşturulması" başlıklı yüksek lisans tezin de geliştirmiş olduğunuz "Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı" ölçeğini, Yakın Doğu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalında yapmakta olduğum yüksek lisans tez çalışmamda kaynak gösterme koşulu ile kullanmak istiyorum.

Gerekli izni vermenizi saygılarımla arz ederim.

Ahmet ÇİN

05338334852

cinahmet278@gmail.com

Ek-3. Etik Kurul Onay Yazısı

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
İLKÖĞRETİM DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı : İÖD.0.00-174/06-23/E.13287 24 Mayıs 2023
Konu : Anket Uygulama Talebi Hk.

Sayın Ahmet ÇİN,

İlgi : 17 Mayıs 2023 tarihli başvurunuz.

İlgi yazımıza atfen; gerçekleştirilecek "*Çocuklarda Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Annelerin Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Farkındalık ve Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi*" konulu çalışmamızdaki ölçek soruları Talim Terbiye Dairesi Müdürlüğü tarafından incelenmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda çalışmanın; araştırma etiği ilkeleri, katılımcıların gizlilik ve gönüllülük esaslarına bağlı olarak gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür. Çalışma uygulanmadan önce okul müdürlükleri ile temas kurulması ve tamamlandıktan sonra da sonuçların Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü'ne iletilmesi yasa gereğidir.

Bilgilerinize saygı ile rica ederim.

e-İmzalıdır
Hakkı BAŞARI
Müdür

Not: 93/2007 sayılı Elektronik İmza Yasası'nın 6.maddesi gereği bu belge elektronik imza ile imzalanmıştır.

Şht. Mehmet Hasan Tuna Sokak. No.5 Yenişehir 99010 LEFKOŞA
Tel: 2286893
Faks: 2287158

Bilgi için: İlhan KARADAĞ
Eğitim Öğretimi Uzmanı
(Görevlendirme)

İntihal Raporu

Ek-3 İntihal Raporu

KKTC'de okul öncesi çağda çocuğu olan annelerin otizm hakkındaki bilgi ve farkındalık düzeylerini değerlendirme

ORIGINALITY REPORT

11%

SIMILARITY INDEX

PRIMARY SOURCES

1	toad.halileksi.net Internet	1038 words – 9%
2	docs.neu.edu.tr Internet	222 words – 2%

EXCLUDE QUOTES ON

EXCLUDE SOURCES < 1%

EXCLUDE BIBLIOGRAPHY ON

EXCLUDE MATCHES OFF